

С. КОВГАНЮК

НА „ЧЕСНОГО ХРЕСТА“

Полк зупинився над Бугом у селі Вербці напувати коні. Ми, ждучи своєї черги, розпитували селян про Западінці, що воно за село, чи є там річка і скільки до нього кілометрів, бо в цих Западінцях ми сьогодні мали ночувати.

— От, якраз на храм попадете — зауважив рудуватий дядько з мишачими очима й рідкою борідкою. — Там, у тих Западінцях, чого хочете, того й є....

Сахань з третьої чоти, одземкуватий, кругловидий селюк з Мелітопольщини, був поцікавився, яке ж воно сьогодні свято.

— Та «Чесного ж хреста»... Десь не з медом вам, дітки, що й празники позабували — співчувала якась бабуса.

Ми весело презирнулись.

— Не з медом, то з сахаром, бабусю, та тільки вони нам без інтересу, ці празники...

— Та це ж уже й Маковія минуло? — спитав Сахань рудуватого дядька. І не чекаючи відповіді, повернувся до свого земляка Мудрагеля. — Ех, браток, як у нас же колись та на Маковія, на храм... Ти повіриш!..

Але Сахань не доказав, що там у них було на Маковія — настала наша черга напувати коні. Береги були круті, кам'яністі, досягнути до води можна було тільки з низького мосту. Благенький цей міст дрижав під кіньми, і здавалось, що він от-от сяде в воду. Коні ступали по ньому сторожко, як по льоду. Ми брали воду брезентовими відрами і напоївши коні одводили їх геть, а за нами на міст сходила чота за чотою. За півгодини полк був готовий, виладнався й рушив на Западінці.

Іхали ступою. Трохи дивно було, що сьогодні ми зробили такий невеликий перехід — якихось кілометрів з двадцять п'ять. За два тижні маневрів ми звикли до напруженої, тяжкої роботи, і сьогоднішній день був для нас, як відпочинок.

Пізніше ми дізналися, що в Западінцях старий, драглий міст і наша гавбична корпусна батарея не могла перейти ним. Саперний ескадрон зранку працював там, роблячи новий настил. Увечері міст мав бути готовий, а завтра вдосвіта батарея й наш полк десь мали йти в наступ, керовані червоносинім олівцем командира дивізії на двоверстовій мапі.

Надвечір ми наближались до Западінців. Полкова оркестра, як і завжди, коли ми в'їжджали в село на ночівлю чи на дньовку, заграла урочистого марша.

В коловороті за селом сидів великий гурт людей. Цей гурт враз зворушився. Всі повставали й підійшли до шляху. Це нас зустрічали западинські сільські організації. Голова колони ніби ткнулась у цей гурт і стала, зупинившись. З гурту вийшов низенький чоловік у білій сорочці, зняв кепку й щось почав говорити, показуючи рукою на величезний лан буряків праворуч від шляху, на великі скирти свіжої соломи на полі й на стовп густого пилу в селі. Скінчивши, він потиснув командирові й комісарові руки й задки ступив три кроки вбік, ніби пропускаючи колону повз себе. Але полк стояв. Оркестра грала «Ітернаціонал». Потім, з коня, звертаючись до всього гурту, говорив комісар. Він також показував руками й на лан, і на стовп пилу, і на весь полк.

Нам не чути було, що казав низенький чоловік у білій сорочці, не чути було, що казав комісар — ми лише повертали голови за їхніми рухами й бачили великі скирти на обрії та зелений прямокутник буряків.

— Колгосп — коротко сказав Мудрагель, і це слово зашелестіло в рядах по всій колоні.

— Колгосп, колгосп...

Комісар скінчив промову й долонею витер піт із лоба.

Звуки оркестри й голосне «ура» ніби прорвали загату й полк ступою рушив у село.

Хоч було свято «Чесного хреста», але святкового настрою в селі щось не видно було. Ті селяни, що виходили нас зустрічати, були в буденному вбранні, дівчачі білі хустинки були закурені порохом, а на хлопцях розхристані сорочки й полова на вигорілих від сонця чубах.

Лише подекуди рябіли яскраві полики на білих перкалевих сорочках у дівчат, били в вічі мережані маніжки на грудях у хлопців. Але ці святково вбрані люди чужими очима дивилися на нас із-за високих парканів, дивились неспміливо й ніяково.

Колона доїздила середини села. В величому дворі несамовито гула, захилинаючись снопами, молотарка. Разом з соломою вона викидала густий чорний стовп пилу. На цей пил і показував маленький чоловік у білій сорочці, вітаючи нас у коловороті.

Над ворітьми височила арка з березових тичок, а на ній широка вивіска з соснової білої дошки з написом: «Западинська с.-г. артіль ім. Петровського».

Чоловік у білій сорочці стояв уже під аркою і піймавши за гудзик на піджаку якогось білявого, подзьобаного на виду велетня, задирав голову до нього й вимахував вільною рукою, показуючи на білу дзвіницю. Велетень обережно відчепив чужі пальці від свого гудзика, стверджуюче похитав головою й пішов у подвір'я.

Сахань, розчарований буденним настроєм у селі, раптом повеселішав.

— Глянь сюди, орле! — шарпнув він за темляк свого сусіду, тендітного Осиця, — отой малиш, мабуть, на дзвіницю посилає велетня, бо сьогодні свято, а пп ключі загубив. Глянь, глянь...

Осиць махнув рукою, як од мух, і пропищав:

— Тобі—аби празник. Бузотьор же ти, як я на тебе подивляюсь... Ім-бо...

Нашій хоті припало стояти в подвір'ї проти церкви. Забиваючи кілки на конов'яз, ми побачили, що велетень справді йшов майданом до церкви. На дзвіницю він, правда, не поліз, а відчинивши високу ґратчасту браму, спокійно почав крутити цигарку, поглядаючи на вулицю.

— А чи не я тобі казав? Ех, ти, невіро писклява! — гукнув Сахань до Осипця.—Ось побачиш—він зараз полізе на дзвіницю. Ти глянь...

— Сахань, мабуть, сьогодні раз за рік сказав правду, — пожартував хтось з гурту.

Раптом велетень кинув цигарку, розтер чоботом, і піднявши руку догори, обвів у повітрі півколо, ніби запрошуючи когось до себе. На це запрошення виринула з-за рогу підвода, запряжена парою кутих, але гінких коней, і попрямувала до церкви. На возі лежала навкоси довга драбина і ще щось накрите білим рядном. Біля брами, чорнявий хлопчина зіскочив з воза і взявши підручного коня за повід, вїхав у церковну огорожу. Велетень і собі пішов за возом.

— Я, брат, ніколи не брехав. Уже, що я сказав, то так і буде—не вгає Сахань, і здавалося, він сам починає вірити в свій жарт.

— Заткнись, Саханище, на хвилиночку,—запропонував активіст, одnorічник Кураков, — зараз вияснимо.

Хазяйка, літня вже молодиця, стояла на порозі й зажуреними очима дивилась десь аж на обрій, на високі скирти соломи. Кураков підійшов до неї.

— Тітко, не знаєте — нащо ото драбину повезли до церкви? — спитав він її.

Ми всі перестали забивати кілля й застигли, прислухаючись.

— Драбину? — перепитала молодиця й сумно глянула на підводу в церковній огорожі. — Не знаю. Може й розбиратимуть, хіба їм розум заводить?..

— Що розбиратимуть? — допитувався Кураков.

— Та що ж, церкву! — раптом почервоніла хазяйка й кинувши заіснений погляд на Куракова, грюкнула сінешними дверима.

Ми перезирнулись, нічого не зрозумівши. Кураков зниковілий ішов до свого коня, тихенько лаючись.

— Ну, що, товаришок, вияснив?—спитав несмішкувато Мудрагель.

— І чого вона розприндилась? Ніби возом її зачепив. От напивав рахубу... — виправдувався Кураков.

Сахань по-батьківському ляпнув по плечі Куракова.

— Ех, брат. Не той прицел узяв... Хотів ти з чорта м'яса, як він же не пасеться. От ти в нас вроді й розумний, на командира ікзамен здавати меш, а пішов до тітки розпитуватись за церкву. Не з того краю, брат, зайшов. Ти он піди до того мальчонки, що має лізти на дзвіницю, той тобі все розкаже.

— Відчепись — здвигнув Кураков плечем. — Теж мені порадики...

Проте ми всі зацікавились підводою в огорожі і вже хотіли послати Саханя делегатом від чоти, довідатись у велетня, нащо повезли драбину.

Але незабаром прийшов хазяїн і все нам розказав. Він повертався від молотарки, закурений і веселий, і ще з воріт гукнув до нас.

— Здорові, хлопці! А я й не знав, що в мене стільки гостей. Ого, де ж я вас діватиму?

Він мружився від сміху і безліч зморшок лягли промінням круг його очей. Ніби заспокоюючи, він додав:

— Нічого, нічого, клуня велика, сіно є. Постелимо хіба ж так...

— Та нам хоч би солома—заснемо хіба ж так!—пропищав Осипець.

— Народ привичний, — додав Мудрагель, — Неперебіршливий...

— До походів звичний — в тон йому сказав хазяїн і засміявся.

Саханя мабуть дуже непокоїла драбина й велетень. Він виступив наперед, ніби сам уповноважив себе на якісь переговори. а вона... той, щось не те...

— Оце й добре, що ви прийшли, а то ми запитали хазяйку за церкву.

— Та й ти щось не дуже те... — виступив Кураков. — Запитав я хазяйку за церкву, а вона чогось розсердилась. Якби ж було чого, а то так...

— За церкву? За це ви її, хлопці, краще не питаєте. Є й мені за ту церкву... — махнув рукою хазяїн. — А чим я винен, що громада закрила церкву? Чим я винен, що сьогодні в ній сельбуд відкривають? Голосували люди за, голосував і я. Тепер уже можна і без церкви обійтись. Ого, ще й як. Ну, а жінка, воно, канешно, старого направлення... Гризе мене, поїдом їсть... Але я так думаю, що привикне... Канешно, привикне... — вирішив він, махнув рукою й засміявся.

— Так, кажете, сьогодні й відкриватимуть? — спитав Мудрагель.

Хазяїн повів очима, відшукуючи Мудрагеля. Проміння знов лягло круг очей пасмами.

— Сьогодні ж, сьогодні. Воно, правду казать, думалось так за тиждень, бо тепер молотьба, час гарячий. Але ваші обіцяли допомогти там усередині прибрати, ну то нам все одно... Або ще й краще, — додав він по павзі — і знову засміявся:

— То це й нам, мабуть, хлопці, доведеться! — виринув з гурту Кураков. — Ех, як візьмемось... Що там робити? — звернувся він до хазяїна.

— Та що ж робити? — Все робити. Воно, правду казать, ще й не зачеплено. Та вже, мабуть, на вашій охоті допомагати, а вже там усередині обіцяли все поробити оті, що містка сьогодні лагодили. Добре полагодили, спасибі їм, бо воно, правду казать, місток уже плохенький був...

— О, політрук до нас іде — тихо сказав хтось.

Політрук справді йшов до нас з вулиці, оглядаючи хазяйським оком, як ми розташували конов'яз.

— Так що, товариш політрук, церкву будемо розбирати, на сельбуд її обертати? — зустрів його запитанням невгамовний Сахань.

— А ви вже знаєте? Ну, так от, товариші, коли ви вже знаєте, то треба буде нам так...

Він осікся, вгледівши хазяїна. Але той зібрав брижі зморшок круг очей і дивився в вічі.

— Ви не сумнівайтесь... Я теж—за. Воно, канешно, воєнна тайна—понятно... Я ось піду до хати — ви собі балакайте. Але, як член комнезаму, я—за... — він привітно кивнув головою й пішов до хати.

— Сознательний парень, свій, — кивав підборіддям у спину хазяїнові Мудрагель. — Ми вже його брали в обробтку...

— Це добре, що він свій. Але, товариші, є ще й «чужі» на селі. Отож треба буде й держатись відповідно. З бідняком і середняком треба говорити, умовляти, а от коли трапиться куркуль, то не дуже гарячиться — так далеко не заїдемо. Треба спокійно довести — кому потрібна церква, хто на селі ворог бідноті...

— Понятно. Підход треба знать.

— Ну, от і добре. Тепер — так. В церкві там буде працювати саперний ескадрон нашої дивізії, а ми — хто матиме час, підемо допоможемо.

— Канешно підемо.

— Ну, так пам'ятайте, товариші, — спокійно й не гарячитись.

— Понятно...

Політрук пішов десь до другої чоти.

Сінешні двері відчинились і враз почувся тягучий і жалібний, як по мерцеві, жіночий плач. Чоловічий голос щось сердито й швидко доводив, але жінка мабуть, не слухала — квилала рівно й безнадійно.

З сіней вийшов хазяїн. Спустивши очі долу, він ішов до нас і скорботна усмішка застигла йому на скривлених губах.

— І що мені з нею робити, то й не придумаю, — звів на нас ніякові очі. — В одну душу — не ходи та й не ходи до церкви, не бери на душу гріха. Слізьми сходить дурна жінка. А як же мені не піти, коли треба? Так що ви вже, хлопці, не обіжайтесь на неї — нехай собі поплаче. А хто хоче допомогти, то пожалуста.

— Та вже не безпокойтесь... Ми понімаєм — заспокоїв Мудригель.

— Вони, жінки, ще темні...

— От іменно — темні, — радо погодився хазяїн. Ну, так я піду, бо он уже й наші посходились.

Біля церкви стояв уже чималий гурт селян. Синій димок спливав тоненькими струминами з гурту. Дехто луштив насіння. Сокири й долота виблискували на сонці.

— Ну, то я вже, хлопці, пішов — приходьте й ви.. — сказав хазяїн і пішов до церкви.

Жінка плакала в сінях тихо й рівно, як привередлива дитина.

З вулиці линули звуки маршової пісні, щодалі виразніше, і незабаром саперний ескадрон пройшов до церкви з сокирами й пилками, долотами й кирками. Разом з селянами ескадрон зник за брамою в огорожі.

Ми якнайшвидше порали коней, обтирали зброю і робили всі свої дрібні справи, щоб піти подивитись на смерть «безсмертної». Наш комчоти мав би не одну подяку в наказі за дисциплінованість і ретельність своїх чер-

воноармійців, коли б ми завжди були такі справні. За півгодини я вже біг до церкви.

У чорному отворі дверей, десь у темній глибині лунко відбивались кроки багатьох людей і невиразно гули, як у бочці, голоси, приглушені й зламаним стуком. У церковну огорожу вже набігло багато хлопчиків і несміливо заглядали в середину. Один обісмілювався й пішов у дзвіницю. За ним, оглядаючись один на одного, рушило ще кілька.

Біля притвору стояв білявий велетень і приставляв драбину до картини в трикутнику, над двома колонами. Йому допомагав чорнявий парубчак, що шрихав кіньми. Приставивши драбину, білявий узяв з воза бляшану чотирикутну вивіску й одним махом затулив надхненного Христа в надхмар'ї бородатих апостолів з благально знятими догори руками. Надержуючи лівою рукою посередині, він правою дістав з непомірно великої кишені в піджаку молотка й гвіздків і прибив вивіску в трьох місцях, потім швидко зііз і довго дивився вгору, відхиляючи голову то в один, то в другий бік.

Вивіска була прибита рівно. На чіткому прямокутнику різко й яскраво червоніли літери на білм тілі:

«ЗАПАДИНСЬКИЙ СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК».

Я зайшов у середину. Спочатку нічого не можна було розібрати. Сила народу ходила по церкві, багато десь було в закапелках, звідусюди лунали звуки сокирів, пилок та доліт. Хмара пилу зі спрохнявілого дерева пливла геть під баню, стояла майже ствердими брунатними стовпами в сонячному промінні. Десь дзенькало розбите скло. На підлозі скрізь валялись шматки возлітки, урвані лянцюжки від лампадок і кілька старовинних, мальованих на дереві, незашклятих ікон. На них трудно було навіть розглядіти обличчя. Кирпатий сапер, ройовий командир, ставши нісками на обличчя якомусь святому, спинався навспинячки і кричав:

— Гончаренко! Гончаренко! Кому я кажу! Гончаренко-о-о! Підважуй його знизу. Знизу підважуй!

Ікони злітали зі стін, з своїх насиджених десятками років місць, залишаючи по собі на притемнілій стіні ясні прямокутники, різко окреслені чорними запорошеними лініями. Розкішне панікадило спустило долу, аж на підлогу, і воно, лігши боком серед уламків ікон, враз втратило всю свою величність. Його відв'язали і відтягнули в кут, щоб не заважало посередині. Скоро в бокових закапелках, у вітварі й скрізь було повно ікон, звалених сьак-так.

Маленький чоловік, що вітав нас за коловоротом, теж був тут. Він виринав десь із вітваря, щось казав, обов'язково вимахуючи рукою, до старшини ескадрону і знову зникав. Старшина намагався дати раду всій цій руйницькій роботі, але всі його крики й накази допомагали мало. Робота йшла, самопливом, кожен розумів, що треба руйнувати, зривати, скидати, щоб до вечора ще тут поставити поміст на сцену.

Прийшов командир саперного ескадрону. Він кілька хвилин стояв і дивився, потім покликав старшину і щось почав сердито казати. Старшина офі-

ційно козирнув, мабуть виправдуючись, далі пронизливо крикнув, заглушивши весь гамір.

— Ескадрон, до менее-е-е! Кидай роботу...

Звуки почали відхукати і незабаром зовсім відхули. Виходили здивовані запорошені сапери з струментом у руках і дивились на старшину, ждучи пояснень, чого їх одірвали од роботи.

— Виходь в ограду ладнатись. Швидко! — скомандував старшина й пішов із церкви. За ним пішов увесь ескадрон.

Селяни одсіялися із форменної маси зелених кашкетів з зірочками й стали серед церкви гуртом.

Десь із закапелка виринув маленький чоловік, весь в пилу. Піт запливав йому очі. Видно й він приклав рук до цієї спокусливої роботи. Вгляdivши командира, він привітався і став, дивлячись здивовано, чого це, мовляв, ескадрон пішов з церкви.

Командир усміхнувся і взяв чоловічка під лікоть.

— А ви ж голова сільради... — докоряв він йому. — Та хіба ж так треба робити? Ну, ходім, побалакаємо...

Всі вийшли.

Я залишився сам. Церкву враз виповнила густа тиша. В мертвій непорушності лежали понівечені ікони, припадаючи брунатним пилом. Аж у кутку ловко й весело виблискував шматочок скла на сонці. Я переступив крок, і скло згасло. На криласі валялись розкидані якісь позлітчані круглясті брязкальця, в уламках білили рівними чіткими лініями розсипані свічки.

Чотири євангелісти в хітонах, симетрійно розташовані на чотирьох стінах під банею, суворо дивились товаричими очима на цю купу уламків...

Я вийшов на двір. Ескадрон стояв, вишикуваний живою дворядною стіною. Командир і голова сільради стояли перед розгорнутим фронтом. Помад сто пар очей нанизали їх на вістря своїх поглядів, готові слухати.

— Товариші, — чітко, звичним, твердим голосом сказав командир, — не так треба робити. Треба організувати роботу. Правда, це не те, що будувати місток або шанці копати, але ж скрізь треба додержувати порядку. Зараз зробимо так: помкомчоти Кривцун — очищати правий бік, друга чота — лівий, третя — готувати сцену на дворі, четверта...

Не доказавши, що має робити четверта чота, командир повернувся на гомін у брамі. В двір входило душ двадцять молоді, видно від молотарки, бо сорочки й кашкети їм припали товстим шаром сірого пилу з дрібною половою.

— Допомогати? — коротко запитав командир у голови сільради, показуючи на тих, що прийшли.

Маленький чоловік стверджуючи хитнув головою.

— Це комсомольці...

... Четверта чота — розбирати вістар... — докінчив командир наказ. Старшина, можна розводити людей.

— Слухаю! — приклав старшина пальці до кашкета. — Ескадрон, слухай мою команду: Право-о... руч. Кроко-о-ом... руш.

Ескадрон утягнувся в церкву, як у печеру, і знов за кілька хвилин залунав відтіля стукіт і голоси.

Селяни обступили тісним колом командира й голову сільради і про щось радились. Один низенький, гостроносий сперечався, махав руками. Потім і зовсім розсердився.

— Та що ж це, товариші громадяни! Як їх на вигін возити, то ну їх і к чортів матері — до півночі хватить! Отуди за паркан, гасом трошки по-кропити та й ффю-ю до неба.

— А воно тепер суша, скочила іскра на стріху та й буде тобі ффю-ю... — розважливо доводив м'яким басом широкобородий дядько.

— А бочки пожежні в нас нащо стоять? — кипів гостроносий. — Порозсихались, мабуть. Поставимо бочок зо-дві й готово... А на вигін тербічитись із ними я не согласен!.. Спасіба...

Я підійшов ближче. Сперечалися за те, куди виносити ікони і де їх палити: за парканом, чи геть на вигоні. Скоро погодились на тому, що вигін далеко — доведеться на майдані, біля церкви. Не гаявши часу, зараз же взялись до роботи.

Ікони, корогви й хрести йшли в останню мандрівку на незаможницьких і червоноармійських плечах і лягали в одну загальну купу за парканом. Сонце вишукувало в цій порохнявій купі позлітку, лак і яскраву фарбу, розкидало в ній блискучі зайчики й вогненні плями. Старезні, довгобразі обличчя святих, з сумирними очима лягали в незвичній позі боком, сторч, навкоси й тупо дивились на майдан, на сонце. За хвилину їх привалювали ще уламками. Купа росла, височила, гострими ребрами витикалася з боків темні старі важкі рями й легкі різблені, позлітчані.

В церкві можна було вже спостерегати якийсь лад у роботі.

Купи ікон зникли і на підлозі залишилися лише дрібні уламки. Порожні стіни стали ніби вищі й лунко відбивали стукіт, ламаючи його на дрібні шматочки. Хлопчики обісмілились і навіть повилазили на хори. Один, вглянувши з-за поручнів, вереснув на всю церкву, мабуть щоб пересвідчитись, як то б'є луна від його власного голосу, але злякався відгуку й швидко сховався.

— А-ну, пацанва, ошкодерники, вилітай відтіля, не заважай!—гримнув на них заклопотаний голова сільради.

Він дивився деякий час на хори—чи не злазять хлопчики, потім щось враз згадав і побіг у вівтар, забувши за них.

Старшина керував роботою на іконостасі. Задерши голову, він тикав пальцем кудись угору й кричав:

— Нижче! Ще трохи нижче. Та під лівою ж рукою, чудаки ти... Вище євангелії... Ну, от... от...

Здоровенний вайлуватий сапер сидів на іконостасі й шукав місця, де найкраще почати одколювати ікони. Йому незручно було сидіти й він якось незграбно тикав долотом в обличчя євангеліста Марка, подряпавши очі й носа.

— Та чого ти з ним так делікатно! — кричав знизу кирпатий маленький сапер. — Ти його зверху долотом... У голову заганяй, у голову. Ех, я б його, сукиного сина... — потирав він руки, ніби в нього свербіли долоні.

Той, що сидів на іконостасі, розсердившись, поставив долото євангелістові Маркові просто на тім'я і гепнув важким обухом зверху. Старе дерево розкололося од верху до низу, розірвавши Марка на дві половини.

Але це допомогло небагато. Іконостас розбивати було важко і загайно.

Десь знадвору ввійшов білявий велетень. Подивившись на сапера, що осідлав іконостас, він звернувся до старшини й почав показувати на те місце, де іконостас прилягав до стіни. Старшина враз крикнув:

— Корчменюк, злазь!

— Чого, товариш старшина? — озвався той з іконостасу.

— Довго розказувати — злазь, Діло єсть.

Велетень висмикнув мотуза, що на ньому спускали панікаділо, і пішов із старшиною в вівтар. Там вони одкинули клямки, що ними був причинений іконостас до стін, і зачепили мотузом десь іззаду, викинувши кінець через царські ворота.

— Хлопці, — крикнув старшина — ану, берись за мотузок, потягнемо. може звалимо... Та далі відійдіть.

Мотузок вмиє густо обріс руками, почалось змагання з іконостасом. Він здригався, тріщав, обсипав з себе якісь підставки для свічок, лампадки й шматки дерев'яного різьблення, але не падав. Один сапер догадався підрубати знизу сокирами. Після цієї операції іконостас жалібно рипнув і всією галерією святих з страшенним гуркотом упав ниць серед церкви. Весь ескадрон, незаможники й комсомольці налетіли на нього разом. Ломами, сокирами, долотами розстрожили за три хвилини іконостас і винесли на ту саму купу за паркан, вивершивши скромною богородицею з малим Ісусом на руках.

— Тепер — до сцени! — скомандував старшина.

Третя чота робила сцену на дворі. Сцену треба було внести в церкву й поставити так, щоб завіса була на тім місці, де п'ять хвилин тому стояв іконостас. Сцену внесли і склали швидко. Білявий велетень витяг відкляся парусову завісу й довгі полотнища гасел, намальовані на червоному кумачі. Великі білі літери вітали Червону армію і закликали до боротьби з релігією та за освіту. Хтось привіз бочку води, з'явилися дівчата, замели й вимили підлогу.

Незабаром почулися звуки гармонії. До церкви прямував найкращий гармоніст у полку, Полетаєв, і награвав щось невиразне. Зайшовши в середину, він став і здивовано оглянувся.

— От так фунт — тихо вимовив. — А їдять же тебе мухи та ще з комарями. Оце — да-а...

— А ти думав як? Це тобі не лозу рубати й не містка лагодити. Це брат...

Але гармоніст не дослухав. Очі йому раптом заблиснули, він тупнув ногою і враз сипнув з гармонії зливою акордів. Колькі звуки летіли десь угору, під баню, сплітались під високим склепінням і обсипались на нас шумо-

ним дощем... Танцюра Кайстро не втерпів і, крутнувшись на підборах, почав вибивати чичітку, дрібно припліскуючи долонями по холявах і по колінах, і навіть по чистій, вимитій підлозі.

Чубатий хлопець у червоній сорочці широкими, заздрими очима дивився на Кайстра й весь здригався в такт музиці. Нарешті він не витерпів і, кинувши кепку на руки своєму сусідові, пішов у танець, вистукуючи чичітку ще гірше за Кайстра, хіба тільки що не плескав долонями по підлозі, а дуже ловко й часто тріпав головою, відкидаючи з очей назад довгого кучерявого луба.

... Спочивало сонце. На заході закривавилась довга смуга. Золоті струни грали на верхівлях рівних, як свічки, берез біля церкви. Вивіска на шритворі ловко блищала свіжими літерами. В церкві ще стукали молотками, вбігали й вибігали заклопотані люди, носили гасові лампи й припасовували їх на високих свічниках.

На майдан почали сходитись люди. Купками по декілька душ ішли з усіх вулиць і завулків, ішли й ставали до гурту біля церкви. Гурт розростався, рябів біленькими й червоними хустками, різноманітними сорочками. Жовтіли засмальцьовані в походах сорочки й кашкети червоноармійців. Десь серед гурту з'явилась гармонія і вже з вузького кола курів порох від танцю. Всі кинулись до музики. Здавалось, коло от-от зступиться й почнеться гра— «мала купа—піддай ще».

Прийшла полкова оркестра. Музики розташувались в огорожі під деревами і весь гурт враз опинився біля них. Враз усе, ніби здригнулось від раптового сильного звуку. Але далі заливисті баритони й корнети, переплітаючись на густім басовім тлі, повели мелодію хвилястою м'якою доріжкою все вище й вище. Барабан якось непомітно стушувався і вщух. Всевадні баритони з корнетами оповивали все навколо в м'яких тугих обіймах, і речі ніби вібрували й колихались разом із звуком. Навіть берези струменіли білими стовбурами, як тінь рогозу в прозорій воді. Далі оркестра ніби спиткнулась і погнала скаженим галопом чіткі, як різана сталь, такти. Затріпотіли на дівчатах хустинки, задрижали в хлопців ноги, і багато пар закрутилось у танку, сиплючи іскри з очей. Танцювали довго. Всі ніби забули, чого сюди прийшли і здавалось цим танцям не буде кінця. Але в коротку перерву, як музики стали відпочити, над майданом розстелився голосний поклик.

— Товариші-і!

Музики повставали й пішли за огорожу, просто до купи ікон. Сонце вже зайшло і прозоро-синя сутінь стелилась по землі. На сході спалахнула перша соромлива зірка, Строкатий натовп зупинився біля ікон. Маленький чоловік знов крикнув десь з гурту: «товариші», але йому не видно було всіх і він обережно виліз на купу ікон і досяг головою першої зірки на сході.

— Дозвольте, товариші, мітинг щитати відкритим,—сказав він урочисто перші слова.—Сьогодні ми святкуємо не абияке свято. Сьогодні «Чесного хреста», і споконвіку в цей день наше село святкувало храм, а тепер ми святкуємо, як би сказати... навпаки... Бо вже наші Западінці не ті, що колись були, бо вже неможливе селянство й середняки теж, в артілі всі, а артіль, товариші, як казав Ленін—шлях до комунізму. А потому ми, неза-

можне селянство й середняки тоже, вирішили закрити церкву й відкрити в ній сельбуд. Нехай наше молоде покоління, та не вадить і старшим, доходить розуму в культурній роботі, хай не вигукує на вулиці вечорами, бо роботи ще багато, а щоб допущтя робити, то треба вчитись та вчитись. Бо ще живі гади, наші вороги куркулі, ще виглядають з-за вугла, як вовкулаки, та дивляться—де б укусити. Але нам тепер не страшно. Нехай клацають беззубими ротами... І хоч куркулі й за церкву, та ж ми, неможники й середняки проти. Ми проти, товариші. Проти церкви й проти куркуля. Ми докажемо їм, що буде по-нашому і сьогодні ж після мітингу спалимо все оце старе барахло, ікони. Спалимо й забудемо. Від імені всіх громадян села Западників, неможників і середняків тоже, щиро дякую Червоній армії, нашій захисниці, що допомогла нам сьогодні, в таку гарячу пору, опорядити нашу церкву, тобто сельбудинок. Хай же живе Червона Армія! Хай живе вєсєвітня революція!

Оркестра заграла «Інтернаціонал». Шапки злетіли з голів. Натовп замер. Оркестра скінчила грати, але всі стояли непорушно. Всі дивились на вогник, що спалахнув за селом, де стояли скирти соломи. Цей вогник швидко ширився й яснів, розростався в велике вогнище. За хвилину артільська скирта горіла, як свічка, горіла самотньо й невблаганно. Годі було й думати її гасити. Тоді маленький чоловік, на тлі величезної заграви, підніс обидві руки догори і стиснув кулаки. Всі прикипіли поглядом до його рук.

— Товариші—промовив він зловісним шепотом.—Товариші неможники, середняки і ви Червона армія!—крикнув він з невиданою силою і голос йому задзвенів, як криця...—Куркулі палять нашу артільську соломку. Куркулі шиплять з усіх щілин, як гади. Скіртою соломи наша артіль не збідніє та жаль мене бере, товариші, що не дають нам спокійно робити, не дають спокійно нове життя будувати... Начувайтесь ж хижі люди з покірним голосом і з каменем у кешені! Начувайтесь!..

Коротко сказали своє слово комісар полку й кілька селян. Велике вогнище на полі почало пригасати, натомість спалахнула купа сухого дерева й фарби на майдані. Гурт розступився, оточивши великим колом багаття з ікон. Несміливі в'юнкі вогняні язички нишпорили, як гадюки, в щілинах між старим деревом. Припавши до сухої фарби, вони розростались на ясні тріскучі плями і незабаром велика купа полум'я граційно вигиналась і сипала іскрами вгору. Живе коло розступилось ще далі, завороженими очима дивлячись на вогонь.

— Миколо, а подивись, як ловко ясніє твоя вивіска,—крикнув гостросий чоловік до велетня, показуючи на церкву.

Велетень звів очі й усміхнувся.

— Та й є від чого, то ж скільки святих світить на неї.

— А гріха, Миколо, не боїшся? Бозя битиме!—вирвався чийсь веселий і верескливий голос з гурту.

— Я сам такий, що коли б піймав десь бозю, то мабуть питоньки просилася б—відповів велетень, підносячи догори свої здоровенні кулаки.—Так що мені не страшно...

Гурт зареготав.

— Та він же, бог, невидимий—Миколо... Га?

— Бо баягуз! Спробував би показатись мені на очі...

Ще довго в гурті з сміхом і приказками ганьбили невидимого бога, а намальовані боги тріщали в вогні й відкидали від себе скрючену червону бляху, аж поки не присіло полум'я й залишилась купа жару, вкриваючись паддю попелу.

Догоріла й артільська скирта на полі. Тоді підкотили бочку з водою й почали заливати жар. Вугілля зашипіло, знявся стовп білої парі й на майдані стемніло.

— Тепер, товариші, підемо в сельбуд, у колишню церкву—сповістив голова сільради.

Мідні труби брязнули різким звуком і гурт наввипередки побіг до церкви. Товпились у дверях, перегукувались, щоб сісти вкупі, і під баню полетіли вигуки й сміх ніби в цій місці сміялись і галасали споконвіку. Надворі оркестра догравала марша, а в сельбуді в передніх лавах уже скрадливо виливалась з гармошки, варійована на всякі способи, «сербіяночка моя»...

ПРОГУЛИ ГЛУШИ
ШУМОМ МАШИН,
КОЖЕН ЦВЯХ, І ПОКИДЬОК КОЖЕН,
ЗБІЛЬШИТИ ВИРОБИ ЗМОЖЕ.

ЮРІЙ КОСТЮК

НА ДВА ФРОНТИ*)

В своїй доповіді—«Політичний звіт ЦК XVI з'їзду ВКП(б)» т. Сталін характеризує звітний період (від XV з'їзду ВКП(б), як переламний.

«Він був переламним—говорить тов. Сталін—не тільки для СРСР, але й для капіталістичних країн цілого світу. Але поміж цих двох переламів є ґрунтовна різниця. Тоді, коли перелам цей означав для СРСР поворот до нового, серйознішого економічного піднесення,—для капіталістичних країн перелам означав поворот до економічного занепаду».

Далі т. Сталін зупиняється на труднощах цього переламного, реконструктивного, як ми звикли звати, періоду перших двох років п'ятирічки. Тов. Сталін звертає увагу на ґрунтовну різницю поміж труднощами відбудовного періоду та труднощами реконструктивного.

Він підкреслює характерну особливість труднощів реконструктивного періоду, а саме ту, що вони є «*труднощі зростання, труднощі просування вперед*», труднощі, що «*самі дають нам базу для їхнього подолання*».

«Що ж з усього цього випливає?»—запитує тов. Сталін і тут же відповідає:

«З цього випливає, що наші труднощі є не труднощі дрібних і випадкових «неполадок», а труднощі класової боротьби.

З цього випливає, подруге, що за нашими труднощами ховаються наші класові вороги, що труднощі ці ускладнюються одчайдушним опором клас нашої країни, які відживають, підтримкою цих клас зовні, наявністю бюрократичних елементів у наших власних установах, наявністю непевності і зашкарублості в деяких прошарках нашої партії».

З цього випливає, потретє, що для подолання труднощів треба насамперед відбити атаку капіталістичних елементів, придушити їхній опір, і розчистити, таким чином, шлях для швидкого просування вперед.

З цього випливає, врешті, що самий характер наших труднощів, які є труднощі зростання, дає нам *можливості*, потрібні, щоб придушити класових ворогів. Але щоб використати ці *можливості* й перетворити їх на *дійсність*, щоб придушити опір класових ворогів і домогтися подолання труднощів, для цього є лише один засіб: організувати наступ на капіталістичні елементи *цілим фронтом* і ізолювати опортуністичні елементи в наших власних лавах, які перешкоджають наступові, кидаються в паніці з сторони в сторону і вносять до партії непевність перемоги» (Підкреслення скрізь тов. Сталіна—Ю. К.).

*) Стаття на обговорення перед поширенням пленумом «Молодняка».—Ред.

Отже, коли за відбудовного періоду наступ на капіталістичні елементи провадився на окремих ділянках нашого економічно-господарського, культурно-громадського життя, то в реконструктивну добу на весь зріст постало питання *розгорнутого соціалістичного наступу*—цілим фронтом на рештки капіталістичних елементів, аж до питання ліквідації куркуля, як класи, на базі суцільної колективізації.

Національно-культурне будівництво, зокрема мистецтво, література є, як усім відомо, невід'ємна складова частина загального процесу соціалістичного будівництва; звідділь цілком очевидний висновок, що на цій ділянці соцбудівництва, не менш актуальна є потреба суцільного розгорнутого фронту соціалістичного наступу за для подолання труднощів реконструктивної доби, ґрунтовно відмінних від труднощів відбудовного періоду на тому ж самому фронті культурної революції.

В чому ж полягають труднощі пролетлітератури за реконструктивного періоду?

Труднощі пролетарської літератури, як складової частини цілого процесу соцбудівництва, є насамперед труднощі її дальшого зросту. Отже вони полягають у здійсненні по-новому поставлених за реконструктивного періоду основних проблем літературного руху на шляху до гегемонії пролетарської літератури, а саме:

1. Проблема кадрів пролетлітератури.
2. Проблема художньої методи, творення стилю доби диктатури пролетаріату й
3. Проблема попутництва.

Умовна нумерація цих проблем—перша, друга, третя, ні в якому разі не мусить сприйматися як розташування їх по спадній лінії їхнього значення. І проблема попутництва, й проблема художньої методи чи то стилю доби загалом, в однаковій мірі важливі, актуальні, злободенні на сьогодні для пролетарської літератури, як і призов робітника-ударника до літератури.

Що ж все таки нового вносить реконструктивна доба в пролетарський літературний рух, іншими словами кажучи, в чому ж саме полягає відміна розв'язання вищезгаданих проблем пролетлітератури в період відбудовний і період реконструктивний?

Щоб з'ясувати суть цієї різниці, треба коротенько зупинитися на кожній проблемі зокрема.

**

Одна з найважливіших і першорядних проблем «Молодняка», як пролетарської літературної організації, є виховання кадрів пролетлітератури з лав робітничо-колгосгоспівської молоді—основної маси сучасного читача. Поки пролетарська література не розв'яже позитивно проблеми літературних кадрів, доки вона не спроможна буде розв'язати остаточно творчі питання, подолати ганебне відставання її від завдань сьогоднішнього дня.

Як же ставилась проблема літературних кадрів у відбудовний період?

Виходячи з цілком правильного твердження боротьби за молодь, «Плуг» у роки, приблизно, 1922-26 енергійно взявся за організацію мережі філій,

студій, куди, головню, йшла селянська молодь, розпорошеного індивідуального господарства, часто-густо молодь куркульська, з класово-ворожою ідеологією. Величезною кількістю цих студій, філій, «Плуг» керувати, звичайно, не міг, а покладені в основу роботи творчі вечірки, де без керівництва люди варилися «в собственном соку» розвивали часто-густо графоманство, богему, та всілякі інші невід'ємні наслідки «сальонного» «оранжерійного» виховання літературних кадрів.

Плужанський масовізм являв собою одну з невдалих спроб виховати літкадри і згодом був засуджений і відхилений, як негідний засіб, самою організацією «Плуг».

Крім спілки селянських письменників «Плуг» пролетарські літературні організації теж уже давно розпочали шукати, а почасти й намічати шляхи успішного розв'язання цієї важливої й складної проблеми.

Ще в 1924 році в статті В. Блакитного—«Збирання сил пролетаріату»,—подибуємо акцентацію на питанні про масову роботу спілки пролетарських письменників «Гарт». В. Блакитний рішуче обстоював нагальну потребу втягування в студійну роботу спілки пролетарських письменників і робкорів, група яких при газеті «Вісті» сама порушила про це питання.

Кількома роками пізніше,—на II Всеукраїнському з'їзді ВУСПП (травень 1929 рік) тов. Микитенко, зупиняючись у своїй доповіді на питанні кадрів, звертає увагу ВУСПП'івців на потребу готування кадрів пролетарської літератури з робітництва, в першу чергу з робкорів. І Микитенко застерігає ВУСПП від плужанського масовізму.

«Масовізм у середині письменницької організації—говорить він—не може прислужитися пролетарській літературі».

А трохи вище: «Краще нехай у ній (Всеукраїнській Спілці Пролетарських Письменників—Ю. К.) буде менше, але пролетарських письменників, ніж багато та людей, що для пролетарської літератури цінности не становлять».

Все ж ставлячи вірно проблему кадрів пролетлітератури, II з'їзд ВУСПП далі загальних, директивного характеру установок не пішов. Він не визначив конкретних шляхів, конкретних метод розв'язання цієї проблеми. «Молодняк» напочатку 1930 року на своєму I Всеукраїнському з'їзді конкретизував справу виховання літературних кадрів, визначив форми, засоби керування тими велетенськими потенціальними творчими силами трудящої молоді, що часто-густо збивається з правдивого шляху лише за браком керівництва. «Молодняк» визначив розв'язання проблеми літературних кадрів у плані масовізму реконструктивної доби. Будемо звати його для різниці поміж плужанським—«молодняківським», вважаючи на те, що «Молодняк», переводячи цю роботу, обґрунтував його й успішно застосовує до життя; бо він є реальний, доцільний і єдино правильний шлях призову кращої, здібної частини робітничо-когоспівської молоді,—ударників до активної участі у творенні пролетарської літератури.

Яка ж різниця поміж масовізмом плужанським і масовізмом молодняківським, іншими словами кажучи, в чому ж полягає різниця поміж роз-

в'язанням проблеми кадрів за відбудовного періоду й за періоду реконструкції?

Відповідаю: коли масовізм плужанський, масовізм у середині літературної організації, що розводило її лави графоманськими та богемськими елементами, то масовізм молодняківський—це масове виховання робітничо-когоспівської молоді в свідомого активного читача, через гурток—«читач-рецензент»; це керування масовим початківським рухом, що зміцнює літорганізацію, поновлюючи її лави нововиявленими сотнями, тисячами творчих одиниць, не через колишні «сальонні» плужанські студії, відірвані від виробництва, маси, а через мережу рецензентських (у першу чергу) та літературно-творчих гуртків безпосередньо при бібліотеці заводу, шахти, робітничого клубу, ВИШу, будинкові колективіста, хаті-читальні тощо.

Делегати від округових комсомольських організацій усіх значних промислових центрів УСРР, що були присутні на молодняківському з'їзді, одностайно висловились за те, що справа розв'язання проблеми кадрів пролетлітератури не можлива без участі комсомолу.

Вони висловились за те, аби справа керування початківським рухом була в руках комсомолу та пролетарських літорганізацій, щоб справа виховання початківців була скерована по лінії культпропроботи осередків АКСМУ.

Комсомол мусить взяти на себе ініціативу організації мережі гуртків «читач-рецензент», літературно-творчих, ув'язуючи їхню діяльність з культпропроботою місцевого осередку, з усім життям підприємства, когоспу, установи тощо, де цей гурток перебуває.

Секретаріат ВЦРПС та ВОАПП від 30-IX 30 року оголосили *призов* робітників-ударників до літератури. Такий *призов* саме на часі. Пролетарські літературні організації мусять всебічно підтримати цю постанову, допомогти запровадити *призов* у життя, організувавши кращих ударників у гуртки «читач-рецензент», літературно-творчі, постійно й систематично керуючи ними.

Ми всі констатуємо, що пролетарська література відстає від завдань сьогоденнішого дня, від темпів реконструктивного періоду.

Гірники Криворіжжя мають гарний досвід. Вони виконали програми видобутку руди доведенням плану до заборів, до кожного комсомольця.

Успішна боротьба за кадри на літературному фронті залежить від плановості роботи літорганізації, від того, наскільки буде запроваджено в життя гасло доведення «промфінплану» до кожного рецензентського чи літературного гуртка, до кожного ударника-гуртківця.

Отже, перед «Молодняком» стоїть завдання закріпити в гуртках *призовників-ударників* до літератури. Позитивних наслідків можна досягти лише за умови, коли «Молодняк» здійснить постанови свого першого Всеукраїнського з'їзду про методи виховання літературних кадрів, коли «Молодняк» доведе свій «промфінплан» до кожного ударника-гуртківця.

Що значить довести «промфінплан» літорганізації до кожного члена гуртка? Це значить так організувати масову, лабораторну роботу гуртка,

щоб він був у курсі справ літературного фронту, щоб кожен призовник-ударник жив життям пролетарської літорганізації.

Лише за умов, коли маси ударників-гуртківчан прийматимуть щонай-активнішу безпосередню участь і в творчих дискусіях і в самій письменницькій практиці, коли ударництво пошириться на весь літературний рух, а література стає «достоянієм» мас ударників, пролетлітература перестане відставати від темпів соцбудівництва.

Оце такі, в коротких рисах, найближчі невідкладні завдання Всеукраїнської організації пролетарських комсомольських письменників «Молодняк» у справі виховання кадрів пролетлітератури, на сьогоднішньому етапі, етапі соціалістичної реконструкції.

**

Пожовтнева пролетарська література народжується в бурхливому вирі революції. Виступають у цей час фундатори радянської літератури, перші хоробрі—пролетписьменники: Заливчий, В. Чумак, Г. Михайличенко, В. Еллан. Приблизно в цей же час, перебудовуючи свою роботу, виступає ліві-інтелігентська група на чолі з М. Семенком (футуристи). Твори доби військового комунізму сповнені революційної романтики, запалу, патетики, пересипані космічними образами. Але їхні твори перебувають ще під величезним впливом буржуазної літератури, хоч такі напрямки, як, прикладом, символізм, уже тоді відходили на задній план.

Із маніфестів пролетарських літоб'єднань уже першої доби НЕП-у лунають гасла боротьби за класову літературу, літературу будівника нового життя—пролетаріяту; проти еклектичного об'єднання тодішніх основних течій—імпресіонізму, футуризму.

Пізніше, в період літературної дискусії (1925-28 р.р.), зокрема дискутувались і питання стилю пролетарської літератури. Як відомо, ця літературна дискусія вийшла далеко за межі суто-літературних питань. Вона перетворилась на політичну дискусію з національного питання, закінчившись ідейним розгромом хвилювизму, як шкідливого націоналістичного ухилу в літературі, забарвленого відвертими фашистськими ідеями («Вальдшнепи»), ухилу, що найактивніше підтримувався літературним об'єднанням «Валпiте». Але поруч із питаннями політичного характеру, пролетарськими літературними організаціями, марсистською критикою було приділено багато уваги «разоблаченню» неокласицизму, як реакційного у своїй основі літературного напрямку, проповідуваного «Валпiте».

Також і невиразному гаслові, ідеалістичному в своїй суті—«романтидi вітаїзму», що вважалась за М. Хвилювим найбільш характерним для переходової доби літературним напрямком,—була дана рішуча відсіч.

За відбудовного періоду точилася боротьба й у напрямку викривання футуристичних «теорій», що проповідували виключно жанр агітки, фактажу, знімаючи таким чином із порядку денного художню літературу, ігноруючи питання творення її стилю за доби диктатури пролетаріяту. Протоколюючи гасла відмирання мистецтва, утворення соціалістичної культури на базі високорозвиненої техніки, без національних ознак, футуристи скочу-

валися таким чином до псевдо-інтернаціоналізму, що породжував з одного боку нігілізм в національному питанні, з іншого відроджував засуджені від пролетарських літорганізацій УСРР та інших надреспублік троцькистські погляди на шляху розвитку пролетарської культури, пролетарського літературного руху зокрема.

Проти всього цього рішуче виступила пролетарська література, протиставляючи різноманітним «ізмам», всіляким шуканням ліфовців потребу шукання нової художньої методи, творення нового стилю пролетарської літератури, максимально використовуючи буржуазну мистецьку спадщину.

Перебуваючи на початку відбудовного періоду в процесі «становлення», пролетарська література проголосила гасла «живої людини», «психологізму» тощо. Ці гасла були скеровані проти схематизму, проти показу колективу як аморфної маси, проти заглибленої самоаналізи, «самообнюхування», наділених часто-густо загально-людськими рисами героїв попутницької літератури, натовді найсильнішого творчого активу літературного фронту. Ці гасла були за показ «живої» — класової, детермінованої соціальною поведінкою людини, за здорове, ідеологічне класово-витримане, з погляду пролетаріату, відтворення нашої дійсності через психологію героїв, як членів колективу, а не якихось одірваних од маси «яскравих», «надкласових» індивідуальностей.

Ставлячи питання про використання буржуазної спадщини, пролетлітература проголосила гасло учби в класиків. Стыль доби диктатури пролетаріату, що, як процес, твориться невинно, на нинішньому його етапі умовно названо стилем «пролетарського реалізму».

— Чого саме в класиків, чого саме реалізм? — запитаєте ви. — Адже для переважної більшості класиків характерне, хоч реалістичне, але пасейстичне, споглядалне відображення соціального оточення, що в ньому перебуває автор. Адже буржуазний реаліст показував сьогоднішній день, але не відкривав перспектив завтрашнього; ставив найрізноманітніші питання, але ніколи не розв'язував їх, бо не мав змоги вибратись із того безперспективного закутка, куди заводить однобічність його художньої, в своїй основі емпіричної, вульгарно-матеріалістичної методи. Як висновок із цього і стиль буржуазного реалізму є на сьогодні реакційний, і реставрувати його, проголошуючи за домінантний стиль доби, стиль пролетлітератури — в найменшій мірі є злочини.

Коли ви, шановний читачу не є вульгаризатор від літератури (я хочу думати, що це так), якому плюють на всілякі там дискусії, шукання художніх метод, стилів, який лише лає, як тільки може, усіх тих, хто сумлінно працює над основними проблемами літературного руху; який здіймає бурю в шклянці води, спекулятивними засобами виїжджаючи на помилках окремих товаришів, помилках, що неодмінно мусять бути, як певні «издержки», «брак» в галузі теоретичного обґрунтування шляхів пролетарської літератури, викристалювання її художньої методи, її стилю. Так, от, коли ви не такий читач, то зробивши подібний закид пролетарській літературі (про реставрацію буржуазного стилю), ви просто потрапили в трохи неприємне

становище, через недостатню свою поінформованість, повторивши спекулятивні теревені найгіршого гатунку.

Де, коли й хто з пролетарських літературних організацій чи їхніх теоретиків стверджував, що використання буржуазної спадщини починається й кінчається тільки виключне учбою в класиків? Де й хто з активних учасників пролетлітературного руху проголошував безперечно реакційний для переходової доби стиль буржуазного реалізму за домінантний для літератури пролетаріату? Адже це може сказати або безпросвітній дурень, або літературний спекулянт, замаскований ворог успішного розвитку пролетарської літератури.

Ані «Молодняк», ні ВУСПП, як пролетарські літорганізації на Україні, ані РАПП у РСФРР, будучи одною з передових і найпотужніших АПП Радсоюзу, ніколи не проголошували (та й не могли проголошувати) гасел про реставрацію будь-яких буржуазних «ізмів».

— Чого ж все таки учба в класиків? Чого ж пролетарський реалізм? — запитуєте ви.

Так, от, слухайте й ніколи не плутайте тверджень нашої літературно-творчої платформи, з наклепами, з «винаходами» вульгаризаторів од літератури.

Одна з передумов розвитку пролетарської літератури, її якісного зросту є максимальне використання надбань минулих поколінь, використання досвіду літературної спадщини, що залишилась од попередників пролетаріату — панівних клас. Отже, в процесі творення стилю нашої доби, пролетарський письменник мусить вибрати окремі кількісні елементи буржуазно-літературної спадщини і, органічно їх перетравлюючи, утворювати нові якості, категорично протестуючи, борючись проти спроб механічного поєднання окремих шматків різних стилів, борючись проти еклектичної мішаними розмаїтих «ізмів».

Реалізм, як літературна течія, був притаманний різним панівним верствам суспільства. Так Лев Толстой, прикладом, був представник феодальної аристократії. — Бальзак (французька школа реалістів) відбивав у своїх творах настрої, прагнення торговельної буржуазії 30 років XIX сторіччя.

Різні школи буржуазного реалізму відмінні поміж себе, але всі вони характерні реалістичним відображенням дійсності. Чи то за для ствердження реальних класових інтересів молоді торгівельної класи (творчість Оноре де-Бальзака), чи задля «попередження від загибелі» дворянства шляхом зривання машкари з дійсності, шляхом викриття «громадської брехні та фалшу» (Л. Н. Толстой).

Отже, стиль буржуазного реалізму, що в основному притаманний літературі клас молодих, клас що перебувають у періоді свого розквіту, свого політичного та економічного панування, цей стиль із арсеналу буржуазної спадщини є один з найпридатніших для використання в справі творення стилю пролетарської літератури.

«Теоретики» від літератури, різної масти, здійснюють неймовірний галас проти «реставрації буржуазних «ізмів». Але варто лише уважно придивити-

тися, і ви побачите, що всіляким реставраціям пролетарська література сама раніше за них проголосила боротьбу й рішуче провадить її зараз. Ці «теоретичні» сумлінно й старанно замовчують одну «дрібницю», а саме: ті засоби, якими провадиться використання буржуазної спадщини, буржуазного реалізму зокрема, як стилю літератури попередніх клас, що найближче стоїть до вимог пролетлітератури, але ні в якому разі не може репрезентувати її стилю.

Також і учба в класиків—це не засвоєння пролетарським письменником усіх огулом прийомів Л. Толстого, чи кого іншого, зовсім ні!

Поняття—«учба в класиків» виявляє поняття вивчення всього комплексу художніх засобів, органічного перетравлення їх, вивчення аж до відштовхування. Та й взагалі смішно було б обмежувати використання буржуазної спадщини одною лише учбою в класиків, чи то зокрема буржуазних реалістів.

Потім «забувається» й ще одну «дрібницю»,—що філософія, будучи в основі художньої методи стилю доби диктатури пролетаріату, є й мусить бути діаметрально протележна тій, що править за основу будь-якого буржуазного «ізму». Прикладом, реалізм буржуазної літератури був характерний песеїстичним відбиттям навколишнього світу, соціального життя, маючи в своїй основі, здебільшого, емпіричну, вульгарно-матеріалістичну до Марксового-Фюєрбахівського гатунку, споглядального характеру філософію, яка не розкривала перспектив панівній класі, але правила за активне знаряддя боротьби приватно-власницьким шарам суспільства за своє «самоутвердження». Стиль доби диктатури пролетаріату, що його, повторюю, на сьогоднішньому етапі умовно звемо—«пролетарський реалізм», має в основі своєї художньої методи філософію пролетаріату—діалектичний матеріалізм. Тому стиль пролетарської літератури не тільки розкриває перспективи класового розвитку пролетаріату, а й активно відтворює дійсність; не відображає, а активно допомагає *перебудувати* життя, навколишній світ.

Вороги пролетарського реалізму ніяк «не хочуть» усвідомити, що слово *пролетарський* не є просто приставка до реалізму в його буржуазній суті. В термін «пролетарський реалізм» вкладається поняття зовсім нового, нечуваного й небаченого в історії стилю, що в процесі відтворення дійсності користується діалектичною методою пізнання, де бто підходить до аналізу процесу соціальних явищ, як до невинного руху їхнього розвитку; пізнає їх саме в складній, діалектичній взаємодії з іншими речами, з іншими явищами.

Отже, «Молодняк»—за максимальне використання буржуазної літературної спадщини (в розумінні вивчення її аж до відштовхування), за користування, при відтворенні складних процесів соціалістичного будівництва, діалектичною методою пізнання дійсності, отже—за творення стилю пролетарської літератури, який би найкраще дав змогу використати художнє слово, як активне знаряддя класової боротьби на розгорнутому суцільному фронті соціалістичного наступу в реконструктивну добу.

Здійснення цього гасла мусить йти, на нашу думку, шляхами, що накреслені вище—шляхами найбільшого опору в рішучій класовій боротьбі за

остаточну перемогу соціалізму, за здійснення в найкоротший історичний термін гегемонії пролетарської літератури.

Як же ми—пролетарська літературна організація—мусимо ставити й розв'язувати питання про стиль за умов реконструктивного періоду?

Поперше, за реконструктивного періоду з порядку денного знімаються, вірніше ставляться по-новому, гасла «живої людини», психологізму тощо, але ні в якому разі не викреслюються зовсім, як це намагається зробити, прикладом, безпринципний «бльо́к» у середині РАПП, що недавно прибрав назву «Літфронт» (РСФРР).

Подруге, на нинішньому етапі розвитку пролетарської літератури на ґрунті єдино правильної діалектико-матеріалістичної художньої методи, постає питання різноманітності жанрів, постає завдання відшукати такі нові жанри, що найпридатніші були б у справі всебічного відтворення всього процесу соціалістичного будівництва.

Отже, розв'язання проблеми творення домінантного стилю пролетлітератури за реконструктивної доби мусить йти двома напрямками: і по лінії теоретичній, і по лінії практичній—творчій. Тобто з одного боку треба продовжувати роботу в галузі дальшого наукового обґрунтування стилю пролетарської літератури, з другого боку, письменник має практично застосувати в своїй творчості методу, засоби відтворення дійсності, що їх обстоює, висуває теоретична думка.

Теоретична робота над проблемою стилю мусить насьогодні щонайменше вдарятися в голе, абстраговане від конкретної дійсності розумування. Теоретичне наукове обґрунтування стилю пролетлітератури має йти по лінії соціологічної та формальної оцінки твору, по лінії конкретизації визначення окремих елементів нового стилю, шляхом всебічної аналізи творчого доробку того чи іншого письменника. Одночасно й прозаїкам, драматургам тощо, як практикам художнього слова, треба щонауважніше поставитись до висновків теоретичної думки, до голосу пролетарського читача, застосування їхніх порад у своїй повсякденній практиці. Словом, поміж письменником, критиком і читачем мусить бути тісне співробітництво, контакт у спільній роботі над проблемою стилю. Практика обговорення проблеми стилю членами робітничих літературно-рецензентських гуртків мусить бути широко застосована в їхній повсякденній практичній роботі.

Тільки за таких умов можна сподіватися на позитивні наслідки, тільки тоді пролетлітература може цілком подолати своє відставання від соціалістичних темпів періоду велетенських робіт.

**

Проблема попутництва — одна з важливих проблем літературного руху. Як же ставити її в відбудовний період? Цю проблему ставили в клощині співробітництва пролетлітератури з попутниками, в напрямку перевиховання, переведення їх на рейки пролетарської ідеології.

Кого ж ми тоді вважаємо за попутника?

За попутника прийнято вважати радянського письменника, який не має пролетарської ідеології, але наближається до неї. В термін *попутник*

вкладається поняття про певну категорію письменників, що їм одна путь з пролетаріатом. Але не можуть же письменники, що наближаються до пролетарської ідеології, бути весь час попутниками пролетаріату. З цього треба робити висновок, що попутництво — явище переходового порядку, що жеред попутниками рано чи пізно постане питання — з ким і за кого? Питання про це на весь зріст і постає перед попутництвом саме в реконструктивну добу. Коли в відбудовний період, прикладом, терпима була неутральність деякої частини технічної інтелігенції, то доба реконструкції поставила перед нею питання категорично: або—або! Поставила рішуче питання стати по один бік соціальних барикад.

За умов успішного здійснення наступу соціалістичного будівництва розгорнутим фронтом, класовий ворог чинить шалений опір. Класова боротьба набирає сьогодні жорстоких, загострених форм. У сучасних умовах загостреної класової боротьби неутральність, що завжди переходить у дворушництво, є шкідлива, як і одвертий виступ контрреволюції.

Велетенські темпи соцбудівництва, соціалістичне змагання, ударництво активізують трудящі маси. Нові соціалістичні умови праці створюють новий тип соціалістичної людини—ударника. З лав крапких ударників виходять нові сотні тисяч пролетарських фахівців. Шахтинська справа, СВУ, шкідництво в Наркомземі. «Промпартія», і багато інших дрібних шкідницьких контрреволюційних організацій, відкритих від ДПУ, красномовно свідчить за те, як «неутральні», «лояльні» і інш. спеці найрізноманітніших галузей, приписані умовами реконструкції соцбудівництва, показують свої ікла, виявляють свою замасковану до цього часу, контрреволюційну суть.

В умовах реконструктивного періоду всі класово ворожі елементи, що примазалися до лав дійсних попутників, — людей, які широко намагаються працювати на користь справи пролетаріату, всі, що вважали відбудовну добу розвитку СРСР за період реставрації буржуазної держави, — за умов дальшого розгортання соціалістичного будівництва, за умов успішного здійснення п'ятирічки, повернули голоблі назад, і з попутників пролетаріату перетворились на відвертих його ворогів. З цього погляду характерний процес контрреволюційної «Спілки Визволення України» (СВУ), де на лаві підсудних, крім автокефальних попів—Чехівських, академіка Єфремова, — були ще такі письменники, як М. Івченко й Старицька-Черняхівська. Фашистівський твір М. Івченка — «Робітні сили» про «відродження української нації», реставрацію буржуазної України, яскраво свідчить за нього, як письменника, що свідомо перейшов до табору фашизму, як письменника, що виступив проти справи робітничої класи.

Таке ж розшарування, виявлення ворожих елементів у лавах попутництва, ми спостерігаємо й в інших національних лігуртках Радянського Союзу.

Але було б невірною й шкідливо не вказати й на інший бік, інший полюс цієї диференціації. Коли ми спостерігаємо з одного боку відхід буржуазних письменників, деякої частини колишніх попутників до класово ворожого табору, то з іншого боку ми констатуємо також і велике зрушення

кращої частини попутництва в бік наближення до пролетарської літератури, а то й цілковитий перехід на позиції пролетарських літературних організацій, засудження своїх хибних, ворожих пролетлітературі ідеологічно-художніх засад, які довгий час вони обстоювали, на них базували свою теорію, свою творчу практику. З цього погляду показовий факт є шлях російського ЛЕФ'у, конструктивізму, що закінчився вступом до РАПП'у В. Маяковського, вступом кращої частини товаришів із ЛЦК.

Отже в умовах реконструктивного періоду й така важлива проблема, як проблема попутництва, теж не знімається, а ставиться по-новому.

Що ж саме нового вносить реконструктивна доба в справу розв'язання проблеми попутництва?

Період реконструкції характеризується розгорнутим фронтом наступу соціалістичного будівництва на клясового ворога геть на всіх ділянках, характеризується загостренням клясової боротьби—активізації так трудящих мас, як і решток капіталістичних елементів. Останні, відчуваючи свою загибель, чинять одчайдушний опір соціалістичному наступові. За таких умов перед попутництвом постає з усією категоричністю питання — з ким, і за кого? Це питання розв'язується в площині різкої диференціації попутницьких лав. З одного боку наближення кращої частини попутництва до лав пролетарської літератури, перетворення з попутників на спільників пролетаріату, з іншого — виявлення контрреволюційної суті тих «попутників», що в умовах НЕП'и примазалися, «попутників» типу М. Івченка чи Бор. Пільняка.

Процес перетворення попутника в спільника пролетаріату і є та нова характерна риса, що й вносить реконструктивна доба до справи розв'язання проблеми попутництва.

Перетворення попутника на спільника—це не просто *переростання дрібно-буржуазної літератури в пролетарську* за умов реконструкції. Такі «теорії» дехто намагається поширювати й їхню опортуністичну суть треба рішуче викривати. Тут саме й постає перед пролетарськими літературними організаціями на Україні так «Молодняком», як і ВУСПП'ом, завдання рішучої, непримиренної боротьби проти всіляких «теорій» вrostання попутницького дрібнобуржуазного сектору літератури в соціалізм. Боротьба за перетворення попутника на спільника мусить іти шляхом переборення впливу на нього дрібно-буржуазної ідеології, шляхом відвертого визнання від нього своїх помилок, своїх хибних поглядів на шляхи розвитку теорії та практики пролетарської літератури. Мусить іти через опанування від попутника марксоленінської теорії пролетарської революції, куди мистецтво входить невід'ємною складовою частиною революційної практики робітничої кляси.

Все це є конкретні невідкладні завдання пролетарської літературної організації в боротьбі за переведення кращої частини попутництва на рейки пролетарської ідеології, притягнення його до активної участі в соціалістичному будівництві, спільно з пролетаріатом.

Що ж зробив «Молодняк» у справі вихованої роботи серед попутництва? На жаль, зробив ще не дуже багато. Це треба поставити на карб критичному секторові. Все ж зрушення є. Прикладом, статтями К. Давида в

журналі «Критика» (див. №№ 7-8, 9, 10) «Молодняк» розпочав систематичну роботу по викриттю цілої школи літературного хвильовизму, як попутницької течії в поштовженій українській літературі (на жаль, у нас досі ще не викритої), що йшла відповідно до періоду свого розвитку під різними гаслами: романтики, вітаїзму, активного романтизму. Єдине соціальне підґрунття цих гасел, треба рішуче викрити. Шкідливість цієї школи безперечна. Це можна довести на прикладі творчості Гр. Епіка та низки інших письменників з «Пролітфронту», на яких найбільше позначився вплив цієї школи. До неї ж належить і значна частина літературно-художнього доробку самого М. Хвильового.

**

На початку першого розділу цієї статті ми констатували, що труднощі реконструктивного періоду в пролетлітературному рухові є труднощі дальшого зросту, і полягають у здійсненні по-новому поставлених основних проблем пролетарської літератури, — це проблема кадрів, а також творення стилю доби. Була умова з читачем, коротенько зупинитися на кожній проблемі зокрема, що й зроблено. Які ж з усього цього висновки?

Кількома словами—вони такі:

1. Розв'язання проблеми кадрів в умовах реконструктивного періоду конкретизується в запровадженні в життя гасла призову робітника-ударника до літератури, як систематичної роботи в справі зробітничення, більшовизації літературних кадрів, у справі виховання нових десятків, сотень тисяч пролетарських письменників із ударників—передових людей сучасності, людей, яких породжують нові соціалістичні форми й методи праці—соціалістичне змагання та ударництво.

2. Проблема попутництва за доби реконструкції—це боротьба за розшарування, диференціацію дрібно-буржуазної революційної літератури. Виховання — переведення кращої частини попутництва на рейки пролетарської ідеології, перетворення їх із попутників на спільників пролетаріату для спільного розгорнутого соціалістичного наступу на класового ворога.

3. Розв'язання проблеми стилю, творчих гасел пролетлітератури за умов реконструктивної доби мусить іти в напрямку непримиренної боротьби і теорією і практикою пролетарської літорганізації за єдино-правильну діалектико-матеріалістичну творчу методу, за різноманітність жанрів, за витворення й активну допомогу успішного будування соціалізму в одній країні.

Розв'язання творчих питань мусить іти в напрямку дальшого розроблення й обґрунтування стилю пролетарської літератури, що умовно на нинішньому етапі має назву «пролетарський реалізм» і вживається, як робочий термін. Пролетарського реалізму, як якогось викінченого, викристалізованого стилю нині, безперечно, немає, але окремі стилеві ознаки його, як певна тенденція, помітні вже сьогодні в творах пролетарських письменників. Кращі твори сучасної пролетарської літератури найбільше мають цих ознак, які й показують наочно їхнє наближення до пролетарського реалізму. Все ж вони ще далекі від досконалости й чимало хибують на засміченість від впливу різних буржуазних «ізмів».

Останнє є факт недостатньої ще боротьби з нездоровими впливами буржуазної спадщини, некритичного ставлення до її опанування. Цьому сприяє часто-густо також недосконале, поверхове обізнання пролетарського письменника з марксо-ленінською теорією класової боротьби, в процесі якої **вельми** важливе, активне ідеологічне знаряддя є мистецтво, література зокрема.

**

Від першого Всеукраїнського з'їзду організації пролетарських комсомольських письменників «Молодняк» минуло вже щось майже рік. За наших велетенських темпів соціалістичного будівництва, і на літературному фронті події розгортаються неймовірно хутко. Так за цей час спостерігається досить широкий процес консолідації пролетарських, комуністичних сил літератури; пригадаймо оголошену в періодичній пресі низку заяв про вступ до ВУСПП'у від громадських діячів, що працюють і на літературному полі, співробітників, аспірантів Українського Інституту Марксизму-Ленінізму тощо.

Не обійшлося при цьому й без посягання на консолідацію сил пролетарської літератури.

Маємо на увазі всім відому заяву до ВУСПП'у Михайля Семенка від імені «Нової Генерації»; заява ця, після переліку низки заслуг «Н. Г.» на зразок «ми пахали», кінчається таким висновком:

«Тому вважаємо зайвим рівнобіжне існування двох пролетарських організацій і звертаємося з пропозицією якнайшвидше на пленумі ВУСПП'у розв'язати питання про вступ літературної групи «Нової Генерації» до ВУСПП'у».

Спроба інтелігентської лівопопутницької літгрупи «Нова Генерація», не визнаючи своїх помилок (нігілізм у національному питанні, деструкція мистецтва до «запаморочення від успіхів», забуваючи, що реконструктивний період соцбудівництва, як ніколи, вимагає будування, конструкції, коли вже умовно висловлюватися їхніми термінами, пролетарської літератури, мистецтва взагалі),—огулом вступити до ВУСПП'у й таким чином наводивши вуспівські лави попутницькими елементами, цим самим дискредитувати (об'єктивно) справжню консолідацію пролетарської літератури. Але ця спроба не мала успіху. Поширений пленум ради ВУСПП'у (20—25 травня 1930 року) дав рішучу відсіч таким зазіханням на справу консолідації.

«Пленум, — читаємо ми в резолюції—схвалює тактику секретаріату, що правдиво переводячи в життя директиви партії про наближення кращих попутників до пролетарської літератури, підтримував протягом року ухвалений від другого з'їзду ВУСПП'у блок з «Новою Генерацією» і доставши згаданого листа, вимагав від представників «Нової Генерації» засудження на пленумі ВУСПП'у також і інших хиб та помилок у попередній роботі «Нової Генерації», як от нігілізм у національному питанні, нерозуміння ленінської лінії партії у цьому питанні, формалізм у підході до мистецьких, зокрема літературних явищ, механізму в ідейно мистецьких концепціях деяких теоретиків—членів «Нової Генерації» тощо.

Цілком правильну оцінку дав пленум виступові тов. М. Семенка, схваливши таку резолюцію:

«Замість визнання хибних моментів у попередній роботі «Нової Генерації» і ще більшого наближення до пролетарської організації та до розуміння партійного проводу, що під ним ВУСПП цілий час ішов і йде сьогодні, М. Семенко в своїй антипролетарській промові повів наступ на основні позиції пролетарської літератури та на її партійний провід.

Виступ М. Семенка був рецидивом футуризму. Пролетарська літературна організація не вважає за потрібне ревізувати визначення футуризму від марксистських літературознавців і соціологів мистецтва, яко породіння буржуазної культури часів занепаду буржуазії. Звідси походить і ставлення ВУСПП до футуризму.

Оцінюючи виступ М. Семенка як антипролетарський, як виступ футур-анархіста, і категорично його засуджуючи, пленум звертає увагу на гостру потребу підсилення виховальної роботи поміж попутниками, на прискорення процесу диференціації, що нині в лавах попутників відбувається, і на втягування в лави пролетарської організації ВУСПП тих із них, що наближаються до справжнього розуміння шляхів пролетарської літератури.

Виходячи з цього, секретаріат ВУСПП, що буде обраний на цьому пленумі, може здійснювати після пленуму лише персональне втягування окремих членів «Нової Генерації» до лав ВУСПП.

Перебуваючи на хибних і помилкових позиціях у питаннях літературної політики, «Нова Генерація», крім того, чимало шкодить і на творчій діяльності. А особливо шкідливість виявила вона в галузі теоретичній. За браком місця немає змоги зупинитися на всій теоретичній плутанині новогенераційних теоретиків, але постановку від них питання про стиль пролетлітератури, про стиль доби, оминати ніяк не можна. Тим більше, що питання стилю пролетарської літератури є одна з важливіших проблем пролетлітературного руху, і ставлення до неї «Н. Г.» як літутруповання, що претендує на назву «пролетарського», виявити конче потрібно.

«Н. Г.» взагалі в своїй теоретичній роботі ігнорувала питання стилю (можливо це й на краще!), але ось у № 6—7 журналу «Нова Генерація» за 1930 р. з'являється стаття Оскар Редінга—«І що таке, врешті, стиль». Констатуємо, що останніми часами по журналах у десятках літературно-критичних і публіцистичних статтів дуже жваво дискутуються питання стилю, автор так розцінює це становище:

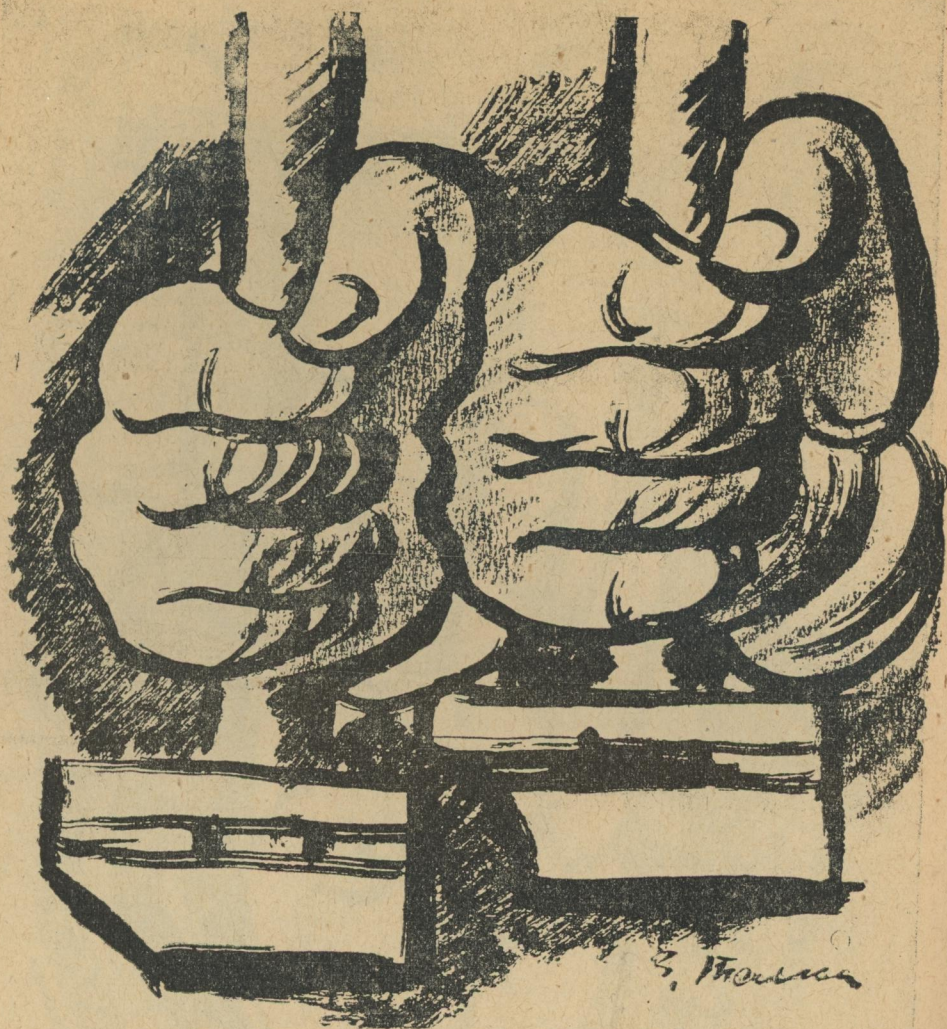
«У статтях про стиль доби в наших журналах ламають списи найсерйозніші полемісти, а ці полемічні суперечки справляють враження суперечки двох співробітників цербкопу, що лаються один з одним—який же текст скласти для вивіски над новим магазином, що до якого правління це не вирішило: чи це має бути харчовий магазин, чи з хлібом, чи може для виробів «теже» або інших трестів. І полемізують серйозно! А тим часом правління—це наша доба, оця доба, де пролетаріят є гегемон, де постає соціалістична культура та поглиблює (!) своє річище матеріалізм, що є світоглядом переможної класи і єдино правдива метода пізнати «таємницю» буття.

З. ТОЛКАЧОВ

Матеріал до плакату „5 за 4“

В. ТОЛКАЧОВ

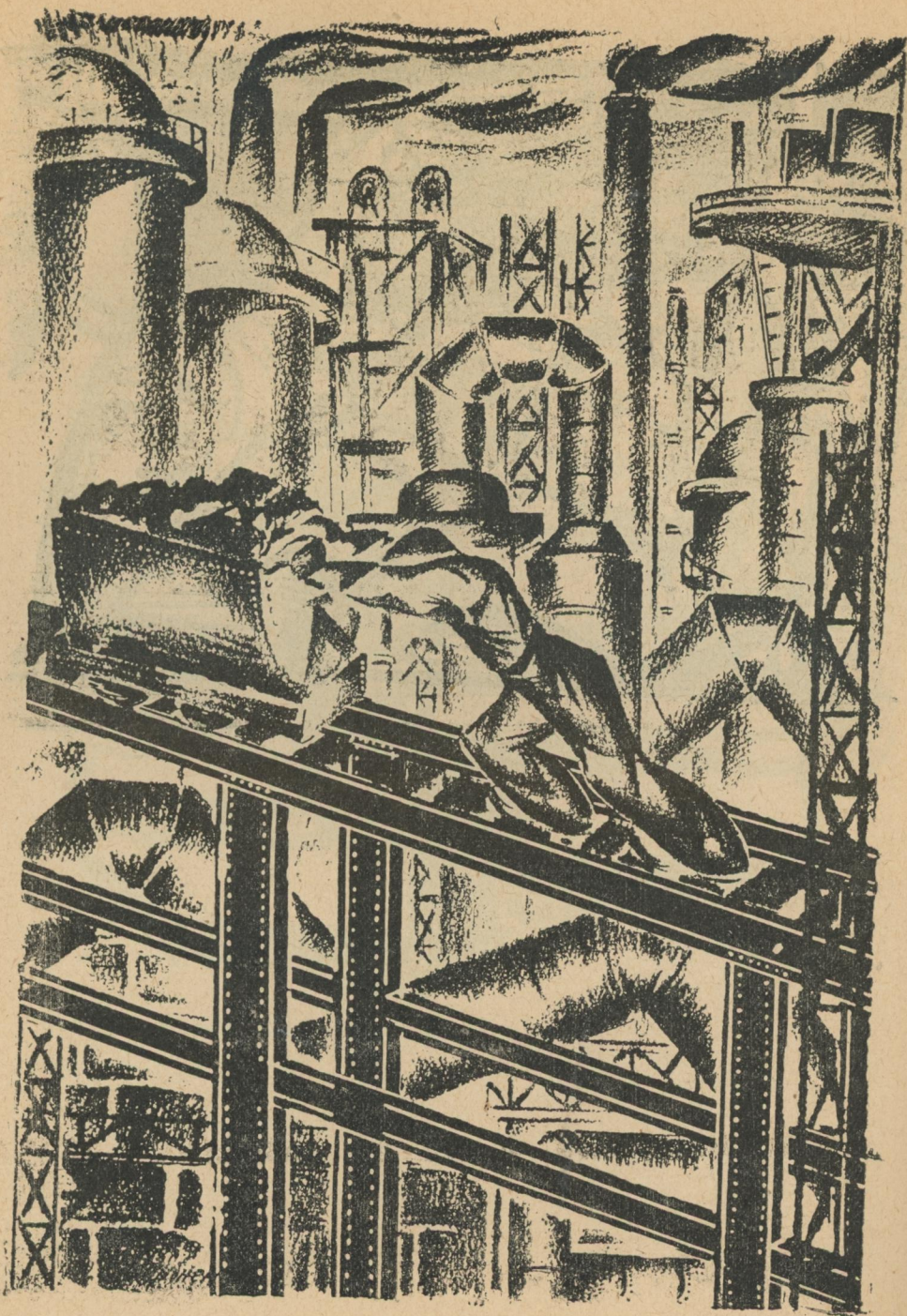

Матеріал до плакату „За технічні кадри“

Матеріал до листівки

В. МИРОНЕНКО

Третій рік п'ятирічки

І вони забувають один дуже важливий факт із історії літератури, що про його письменникам і теоретикам не слід забувати».

І далі Дедінг ставить за приклад Е. Золя, який «не ставив собі за завдання *творити натуралістичний стиль*», але водночас мовляв він «без авансово намальованої етикетки й вивіски, став за творця нової формально-прозової школи, примусив інших письменників наслідувати себе, бо це було корисно для його класу. І так поволі, поступово розвинувся певний спосіб літературного оформлення, техніки подачі словного матеріалу, що йому потім критики й літературознавці дали назву (умовну) — *натуралістичний стиль*». (Підкреслено мною — Ю. К.).

В чому ж шкідливість подібних тверджень?

Поперше—в хибному, формалістичному визначенні стилю, лише як способу літературного оформлення, як техніки подачі словесного матеріалу. Таким визначенням поняття стилю, як діалектичної одності художньої методи й формально-мистецьких засобів літератури певної класи, зводиться до поняття комплексу формальних прийомів, стилістичних особливостей творчості того чи іншого письменника.

Подруге—шкідливість такого твердження полягає в антимарксистській постановці питання про стильові шукання, як боротьбу лише за назву, за етикетку й зовсім недоречно дускусії навколо проблеми стилю порівнює автор зі сваркою двох співробітників цербкоопу за текст вивіски до нового магазину, якому, мовляв, правління (наша доба) ще не визначило назви. Такою постановкою питання змазується не тільки розв'язання важливої проблеми творення стилю доби, але й саме творення відкладається на довгий непевний час. Що це саме так, свідчить багаторазове підкреслення цього моменту в інших місцях статті Редінга. Так, прикладом, на стор. 57 читаємо:

«І також щодо реалізму, знамениті класики цього літературного стилю (і не лише літературного, бо був реалізм і натуралізм так у малярстві, так у скульптурі й навіть у музиці), не думали авансом, якого їм стилю *вживати*. Цілком над тим не думали». (Підкреслив автор—Ю. К.).

Або в тій же статті на наступній сторінці:

«Ні! Питання треба поставити рішуче д'горі ногами. Давайте продукт, що захопив би читача нашого, робітничо-селянського, що примусив би його читати книжки, що так потягнув би його до читання, як добре вино до пиття, або сухумський тютюн до палення. І—куди там! Щоб цей літературний продукт *переміг охоту, наприклад, до пиття, до палення!* І далі, — куди там! Щоб *підняв цього читача, нашу робітничу класу, до такої свідомості будівників соціалізму, щоб партія не мусила кидати таких гасел—як соцзмагання (?)*, як на боротьбу з прогулами, з недбальством, браком і т. д.». (Підкреслив автор—Ю. К.). А тоді, після, мовляв, будемо розмовляти про стиль.

Не будемо вже чіпати алькогольно-наркотичної термінології в порівняннях авторових, але з якого це часу *соцзмагання*, як одна з нових соціалістичних форм праці, партія має кидати в маси через *несвідомість будів-*

ників соціалізму? Крім теоретичної нерозберихи автор статті «І що таке врешті стиль» припустився й просто шкідливого, нічим не виправданого, політичного ляпсусу. І хоч як далі Редінг божитья Енгельсом і діалектикою, хоч як замилює читачеві очі, вживаючи марксистської термінології—все ж він, підходячи до висновків: «І що таке нарешті стиль»?—відповідає:

1. «Це—наслідок певного періоду літературного руху, у зв'язку з соціальними процесами, а не його попередник.

2. Не стиль визначає продукт, а навпаки—продукт визначає стиль.

3. Певний спосіб техніки оформлення словного матеріалу, що постав у докладно визначеній (певною класою) економічній добі, після певних вагань, шукань, досягає нарешті яскраво виявлений вигляд техніки оформлення словного матеріалу, і тоді теоретики літератури дають йому назву якесь стиль.

Отже товариші письменники із ВУСПП'у і «Пролітфронту» дайте наперед такий продукт, що буде організовувати, захоплювати, *штурмом брати* нашого читача, від робітника й селянина до відповідальних робітників партії (а відповідальні робітники партії хіба в основному не з робітників і селян?—Ю. К.), дайте такий хоча продукт, як давав Золя, Сенкевич, Толстой, Данте своїм класам і своїй сучасності, а вже—як нас потім назвуть, до якого стилю зарахують, яку етикетку дадуть на наш крам (підкреслено мною—Ю. К.) критики, літературознавці та інші «філософи» — справа не така важлива». (Скрізь підкреслив автор—Ю. К.).

Ви бачите, як протягом усієї статті оцей «крамар» із «Нової Генерації» настирливо пропагує ігнорування боротьби за справу розв'язання проблеми стилю пролетарської літератури. Ви бачите, як християнсько-баптистською постановкою питання про скромне постачання робітничої класи літературним продуктом, протаскуються антимарксистські «теорійки» творення стилю доби окремо, відірвано від самого процесу розвитку пролетарської літератури. Позиції рабської похлихливості, «благоговення» перед класиками буржуазної літератури, ігнорування процесу творення стилю пролетлітератури, кваліфікування стильової боротьби (одного з проявів класової боротьби на ідеологічному фронті), як суперечок лише за етикетку, за вивіску, — слід розцінювати як примиренство, як опортунізм, що прикривається ультра-«лівою» революційністю «Нової Генерації», що старанно замасковується псевдомарксистською фразеологією її присяжних горе-теоретиків.

«Молодняк», маючи спільну з ВУСПП'ом літературно-політичну, художньо-ідеологічну платформу, мусить на сьогодні посилити боротьбу проти ліво-інтелігентської дрібно-буржуазної течії в сучасній українській літературі. Особливо відчувається велика потреба в теоретичній боротьбі; за таку, звичайно, в найменшій мірі можна вважати галас зі сторінок «Пролітфронту» про «Нову Генерацію» всіляких Сенченків, кавтськіянство яких, перекручування лєнінових тверджень, цілком слушно викриває резолюцію комуністичної фракції ВУСПП (див. «Гарт» № 7—8 «За гегемонію пролетарської літератури»). Цим ми не беремо під захист «Нової Генерації». Навпаки, якраз сигналізуємо потребу боротьби не тільки проти «ліво»-інтелігентської дрібно-буржуазної течії в сучасній літературі, але й проти метод

боротьби з нею. Сенченків—метод, неправильність яких і по цей день не бажає визнати «Пролітфронт».

Тов. Косіор, торкаючись у своїй доповіді на XI Всеукраїнському з'їзді КП(б)У літературних справ, звернув особливу увагу на нездорове явище у нас на літературному фронті,—це цькування окремих товаришів за їхні окремі помилки, від яких вони відмовились (Хвильовий).

«Молодняк» завжди був і є за консолідацію, за дружнє співробітництво літоб'єднань, що входять до складу Федерації. «Молодняк» негайно закликає до порядку своїх товаришів, що перегинають палицю в полемічному зашалі, товаришів, що припускаються окремих помилок у своїй роботі (див. статтю Ів. Ісаєва—«про голобельну критику, полемічний задор і боротьбу навколо стилю. «Молодняк» № 8 за 1930 рік).

Але організація пролетарських комсомольських письменників бореться на два фронти. Проти дрібнобуржуазних і лівоінтелігентських і правих тенденцій у літературі; і проти рецидивів ЛЕФ'у в українських умовах, і проти примиренського ставлення до них; за пролетарську ідейно-чітку класово-витриману художню інтерпретацію радянської дійсності у творах поетів.

І коли, «Молодняк» звертає увагу громадськості на право-попутницькі тенденції в творчості Ол. Копиленка, маючи на руках такий документ, як його роман—«Визволення», коли «Молодняк» звертає увагу громадськості на те, що в повісті Гр. Епіка — «Зустріч», перебування двох братів у протилежних, ворожих один одному таборах і боротьба поміж ними (братами) відбувається лише на національному ґрунті, коли «Молодняк» доводить, що, «пригоди» Василя Васильовича з повісті «Без ґрунту» того ж Гр. Епіка нічого спільного не мають з бюрократизмом, що в останній повісті Петра Панча—«Білий Вовк» класова боротьба на селі зведена до біологічного самознищення куркуля—все це не є цькування так окремих письменників, як і цілого літоб'єднання, до якого вони належать.

«Молодняк» провадив і надалі провадитиме теоретичну боротьбу з «Пролітфронтом». Адже ця новоутворена літорганізація, чи «об'єднання літературних робітничих студій», як вона себе величає—має в самому своєму програмовому спрямуванні неправильне настановлення, не кажучи вже про творчість.

Пролетарська література, як ніколи, потребує на сьогодні теоретичного ґрунтування свого дальшого напрямку в галузі творчої методи, стилю тощо. Отже, на порядку денному пролетарських літературних організацій поставало питання шукання—творення стилю доби, теоретичного його обґрунтування.

Що ж зробив у цій галузі «Пролітфронт»?

В декларативному звертанні «До читача», видрукованому в журналі «Пролітфронт» № 1 читаємо:

«Стиль—це не тільки сума художніх засобів, це є певний світогляд, певне світовідчужання певної класи. Лише монізм форми й змісту дає певний стиль. Пролетарський стиль ми мусимо утворити й утворимо, та

прийде він у всякому разі не напочатку *першого п'ятиріччя*, бо ж утворення його (стилю) обумовлене не стільки темпами нашого економічного розвитку, скільки остаточною перебудовою головних масивів нашої економіки, психіки й побуту» («Пролітфронт», № 1, стор. 7) (Підкреслення моє—Ю. К.).

Даючи більш-менш правильне (на початку абзацу, цитованого тільки що від нас уривку) визначення стилю, звертання «До читача» зривається далі з тону й переходить на звичайнісіньку метафізичну балаканину. Справді, що значить «та прийде він (стиль доби—Ю. К.) у всякому разі не на початку *першого п'ятиріччя*?» Це значить, стиль доби, як це розуміє «Пролітфронт», твориться десь, і раптом може з'явитися через деякий час, але «в усякому разі не на початку *першого п'ятиріччя*».

І далі «аргументація» такого «пізнього» приходу: «бож утворення його (стилю) обумовлене не стільки темпами нашого економічного розвитку, скільки остаточною перебудовою головних масивів нашої економіки, психіки й побуту».

Отже, «Пролітфронт» чекатиме на прихід стилю після *остаточного перебудування* «масивів нашої економіки» психіки й побуту!

Чи має, повторюю, оця шкідлива метафізична балаканина «Пролітфронту» щонебудь спільного з марксистським розумінням стилю доби, як процесу, що проходить сьогодні, відбуватиметься завтра, й ще не одне п'ятиріччя, як діалектичного руху розвитку тих першопочаткових елементів його, що помітні вже зараз у творах сучасних пролетарських письменників?

Абсолютно нічого!

Чи не з цього «програмового» твердження (про прихід стилю, на який ще довго чекати) виходячи, Момот та інші «критики» «Пролітфронту» замість спроби теоретичного обґрунтування стилю доби диктатури пролетаріату, лаються, паплюжать тих, хто намагається своєю літературно-критичною роботою зробити хоч крихту корисного в цьому напрямку, вишукують помилки, де вони можуть і де не можуть бути. Звичайно, викривання помилок—річ потрібна, але коли воно доходить до «запаморочення», коли воно перетворюється в полювання на блох—то шаг ціна такої самокритиці.

Докладно на «критичних» вправах пролітфронтівських «теоретиків»—Ів. Момота, Грицька Костюка та інших слід би зупинятися в спеціально присяченій цьому статті.

Кілька слів про пролітфронтівське розуміння консолідації. В журналі «Пролітфронт» № 3 на 1930 рік видрукувана стаття Ів. Момота—«До консолідації пролетарських літературних сил». В цій статті автор далі загальних фраз та закидів, правда формульованих м'яко, часом лише натяками, на адресу ВУСПП у й «Молодняка», про те, що мовляв оце ж вони й є ті, що зривають справу консолідації—не пішов. В цій же статті Момот намагався замазати помилки альманаху «Літературний Ярмарок», відгороджуючи «Пролітфронт» од них китайською стіною; намагався ті помилки звалити на ВУСПП, недвозначно натякаючи, що в альманасі брали участь і вуспівці. І. Кулик, В. Кузьмич, Микитенко тощо. При цьому старанно замовчує Момот той факт, що в редакційній колегії не було жодного вуспівця. Редак-

ція «Літературного Ярмарку» складалася з людей, що сьогодні всі є члени «Пролітфронту», з людей, які, працюючи там, мусіли б певним чином відповідати ідеологічно мистецьку вартість вміщуваного в альманасі матеріалу. Коли ж редакція «Літературного Ярмарку» стала на об'єктивістську позицію (мовляв, альманах же «позагруповий») і містила матеріал, яким би його вітром не було прибито до берега, то тим гірше для тих, що в тій редакції сиділи. Отже, замазувати очі нема чого. «Пролітфронт» несе відповідальність за роботу «Літературного Ярмарку». Адже не секрет, що «Пролітфронт» утворила група товаришів, що згуртувалися були навколо цього «позагрупового» альманаху. Адже не секрет, що «Літературний Ярмарок» був ідеологічним попередником «Пролітфронту» й оскільки він ним був, останній мусить спокутувати його гріхи, цебто відверто засудити, виправляти в процесі своєї роботи помилки альманаху, а не ховатися за ширму «позагруповості», «об'єктивізму» органу «позагрупової» групи письменників, групи, що була безперечно так ідейним, як і організаційним попередником «Пролітфронту».

«Молодняк» і ВУСПП викривали, викривають і надалі нещадно викриватимуть це, і тут ніяким Момотам не пощастить звалити відповідальність за «Літературний Ярмарок» на пролетарську літературну організацію, як би вони не прикривалися галасливими фразами про «консолідацію».

Подібна ж історія і з відповіддю ВОАПТові на 5-ть запитань, після чіткої відповіді на які, можна було б розглядати заяву «Пролітфронту» про вступ до ВОАПТу та МБРА. Визнаючи в основному за правильну літературно політичну лінію ВОАПТу «Пролітфронт» водночас робить безпідставні закиди керівництвові ВОАПТу про ніби то ігнорацію, «від пролетарсько-літературного руху всіх письменницьких організацій, що не ввійшли до ВОАПТу та безпідставне паплюження їх». На запитання четверте: яке ставлення до помилок групи «Вапліте», «Літературного Ярмарку», в яких брала активну участь більшість групи «Пролітфронту», знову ж відповідь яка ні в якій мірі не може задовольнити ВОАПТ. Відповідь, цілком слушно зазначаючи, про засудження «Пролітфронтом» помилок «Вапліте» «в своїй декларації та в статтях, що з ними виступили в пресі ідеологи цієї організації (зокрема тов. Хвильовий)», переходячи до «Літературного Ярмарку» знову ховається за «позагруповість» альманаху та ще й посиляється на статтю Момота—«До консолідації пролетарських літературних сил»—на статтю, що ми допіру розібрали її і кваліфікували, як спробу товаришів з «Пролітфронту» замазати помилки «Літературного Ярмарку», зняти з себе відповідальність за них, звалюючи все лихо на ВУСПП, окремі члени якого теж друкувалися в цьому альманахові.

На питання ВОАПТу: «яке ставлення «Пролітфронту» до ліній ВУСППу і «Молодняка» та які причини перешкоджають «Пролітфронтові» ввійти до основної організації пролетарських письменників України—ВУСПП», «Пролітфронт» дає довгу заплутану відповідь, яка зводиться кількома словами ось до чого:

1. «Молодняк» і ВУСПП, мовляв, утискають «Пролітфронт» і по лінії

теоретичний, і по лінії творчій. «Молодняк», мовляв, цює групу комсомольських письменників, які вийшли з нього незадовго перед першим Всеукраїнським з'їздом, бо «Молодняк» стриже всіх під одну гребінку, примушуючи письменників писати виключно в стилі пролетарського реалізму і так далі і т. і.

2. Як висновок з такого стану, «Пролітфронт» вважає за потрібне утворити Всеукраїнську Асоціацію Пролетарських Письменників. Це, на думку «Пролітфронту», полегшило б завершення справжньої консолідації пролетарських літературних сил. «Але повторюємо,—говориться в відповіді— така консолідація можлива лише на ґрунті дружнього співробітництва, від чого «Молодняк» і ВУСПП старанно уникає».

Дозвольте читачу не гаяти марно часу на спростування подібних висновків-нісенітниць, що суперечать дійсному станові речей. В попередніх розділах цієї статті ми зупинилися на питаннях і літературно-політичному, і теоретично-творчого порядку, з постановки яких жодна людина, що має здоровий глузд, або не засліплена груповщиною, не може зробити подібних висновків. Критикування помилкових художньо-ідеологічних позицій «Пролітфронту», викривання ідеалістичних, антимарксистських засад пролітфронтівських теоретиків—не утиск, як не є цювання критика шкідливих пролетарській літературі тенденцій у творах тої групи «отщепенцев» «Молодняка», що перейшли до «Пролітфронту», розходячись із організацією пролетарських комсомольських письменників у низці питань організаційного та ідейно-творчого порядку.

Дуже вдячні «пролітфронтаві» за пораду щодо метод консолідації, але нам не потрібні ніякі нові угруповання, хоч і під назвою Всеукраїнської Асоціації Пролетарських Письменників. У нас на Україні основні пролетарські літорганізації — ВУСПП і «Молодняк», які, дотримуючись ВОАППівського принципу єдиної пролетарської організації в окремій національній літературі, в найближчий час мають об'єднатися.

Це злиття буде об'єднанням двох ВОАППівських організацій пролетарської літератури, і змішувати його (злиття) з пропозиціями про входження до ВУСПП'у «Нової Генерації» чи «Пролітфронту» було б недоречно, або й шкідливо.

І коли є в інших організаціях окремі пролетарські письменники (а вони є), які щиро бажають не поривати з пролетлітературним рухом, які щиро бажають консолідації, нехай вступають до ВУСПП'у чи «Молодняка». Чого ж? Будемо вітати.

Слід зауважити, що в питанні про ВОАППівський принцип єдиної пролетарської літорганізації в окремій національній літературі, в «Молодняку», як цілій організації—розходжень немає. Про це свідчить низка резолюцій і центральних (Харків, Київ), і периферійних груп «Молодняка».

У цих резолюціях, поруч з належною оцінкою інсинуацій, що були утворені навколо «Молодняка» з боку безпринципного «бльоку» «Наступ», групи порушують перед ЦБ питання про конкретні форми злиття «Молодняка» — ВУСПП'у та найскорішого, практичного його розв'язання.

**

І от ми доходимо, на перший погляд, правда парадоксальних висновків: двоє літургуповань, що вважають себе за «непримирених» ворогів, — виступають єдиним фронтом. Але нічого не поробиш — факти вперта річ. Ми змушені констатувати, що це так. Отже, формулюймо це чіткіше й повніше.

В поглядах на консолідацію пролетарської літератури, що є один з наслідків запровадження в життя літературно-політичної лінії ВОАПТ і в-ських організацій в поглядах на проблему стилю пролетлітератури, як одної з найважливіших істотних проблем пролетлітературного руху і «Нова Генерація» і «Пролітфронт», чи хочуть чи не хочуть того суб'єктивно, так їхні керівні органи, як і окремі члени — виступають (бувши літературними організаціями, кожна зі своєю власною художньо-ідеологічною плятформою) — єдиним фронтом проти пролетарської літератури.

Ми навмисне розглядали позиції і «Нової Генерації» і «Пролітфронту» окремо. І незалежно від назви цих організацій, дійшли певних висновків про кожну. Тепер дуже легко наочно довести правильність нашої тези про єдиний фронт проти пролетарської літератури і «Нової Генерації» і «Пролітфронту». Для цього досить лише звести до купи й порівняти погляди на основні сучасні питання пролетлітературного руху обох цих організацій:

1. Погляди й ставлення «Нової Генерації» та «Пролітфронту» до справи консолідації пролетарських літературних сил, що є один з наслідків правильного запровадження в життя літературно-політичної лінії ВОАПТ.

Слухайте:

Коли з одного боку «Нова Генерація» вважає себе за пролетарську літ-організацію і подає заяву про вхід до ВУСПП'у, розцінюючи це, як крок до консолідації, посилюючи ці свої заходи цілком вірним твердженням (звичайно, вірним не по відношенню до «Нової Генерації»), про зайве й непотрібне рівнобіжне існування двох пролетарських літ-організацій, то з іншого боку «Пролітфронт» теж твердить, що він — пролетарське угруповання, теж за консолідацію, з тою лише різницею, що «Нова Генерація хоче здійснити її через огульний вступ до ВУСПП'у, а «Пролітфронт» через ліквідацію пролетарських літ-організацій на Україні й утворення єдиної Всеукраїнської Асоціації Пролетарських Письменників.

2. Погляди й ставлення «Нової Генерації» та «Пролітфронту» до проблеми стилю пролетлітератури, як одної з найважливіших проблем пролетлітературного руху. Ось вони:

«Нова Генерація» через свою ультраліву «революційність» зовсім заперечувала існування мистецтва. Зрозуміло, вона не могла й мови мовити, про стиль, це бо питання не стояло зовсім у її плані. Пізніше «Нова Генерація», по-старому не беручи участі в дискусіях із стильових шукань, але бачучи, що це довга й запекла боротьба на літературному фронті, намагається розгорнути дискусії навколо питання стилю, як сварку церобкоопів-ських співробітників за етикетку, за вивіску. Пропагуючи творення лише літературного продукту, «Нова Генерація» боротьбу за стиль пролетлітератури відриває від процесу її творення, залишає на розв'язання нащадкам.

В той же час «Пролітфронт» виявляє своє примиренське ставлення до вирішування проблеми стилю, з якого в однаковій мірі як і ігнорування його від «Нової Генерації» на сьогоднішньому етапі впливає відкладання творення стилю на майбутнє. Дб до того кваліфікація від «Пролітфронту» сучасної дискусії навколо питань стилю, як звичайних літературних сварок— призводить до відтягання уваги від стильової боротьби, до послаблення пильності пролетарського ока на цій ділянці. І це в той час, коли *боротьба стилів є одна з яскравих проявів класової боротьби на літературному фронті*.

В чому ж «корінь зла», що двоє угруповань, навіть ворогуючи поміж себе у ставленні до пролетарської літератури щодо її основних проблем, хоч і на різні голоси, але співають одної пісеньки?

А справа вся в тому, що ці літугрупування своїм теоретичним, ідеологічно-творчим спрямуванням не є пролетарські. Вони є дрібнобуржуазні. (Аматорам посперечатись і пришити ухил—пояснення: кваліфікуючи «Нову Генерацію» та «Пролітфронт», як літугрупування непролетарські, цим ми не відмовляємося від твердження, що є письменники, які тяжать до *попутництва* у ВУСПП і й «Молоднякові». Тут про «Нову Генерацію» і «Пролітфронт» говориться як про літорганізації в цілому; як про літорганізації, що мають кожна свою окрему, здекларовану ідеологічно-творчу платформу, теоретичні засади, а також відповідну й художню продукцію, виходячи з яких, організація боронить свої позиції. Виходячи з яких розцінює свої кроки, кроки інших літорганізацій, розцінює всі події літературного фронту).

От саме з цією непролетарською, конкретніше—дрібнобуржуазною суттю теорій і «Нової Генерації» і «Пролітфронту» боровся, бореться й надалі з налітпостівською непримиренністю боротиметься організація пролетарських письменників «Молодняк», нещадно викриваючи водночас і соціально-шкідливу функцію тієї творчої практики, що базується на теоретичних засадах цих двох літугрупувань. Практика, що здійснюючи творчі гасла чи то літератури факту («Нова Генерація»), чи активного романтизму («Пролітфронт»), все одно подає читачеві у творів викривлену дійсність.

**

Шлях пролетарської літератури—це шлях боротьби за гегемонію, це шлях ідейних боїв так з відвертими класовими ворогами, як і з розмаїтими псевдопролетарськими течіями в середині її самої. В цій боротьбі загартувалися й дістали багато блискучих перемог ті літературні організації, що на сьогодні складають на Україні основну ланку пролетарської літератури—«Молодняк» і ВУСПП.

Основна небезпека так по лінії творчій, як теоретичній, сучасного пролетарського літературного фронту—є *права небезпека*.

В чому вона виявляється в самій літорганізації «Молодняк»?

По лінії творчій виявом правої небезпеки є некритичне ставлення до використання літературної буржуазної спадщини у творчості деяких молодняківців, зокрема товаришів Фоміна та Бойка, примиренське ставлення до шкідливого впливу цієї спадщини на їхню творчість. Особливо загрозливих форм набрала права небезпека в творчості Євгена Фоміна, і перед ним зарз

руба, категорично стоїть питання негайної перебудови, рішучого самокритичного засудження своїх помилок, які постали в наслідок безапеляційного сприймання формальних класичних засобів романтизму. Безапеляційне перенесення художньої методи, формальних засобів романтичного стилю потягло за собою й ворожу ідеологію. Помилки Фоміна—це не поодинокі явище в його творчості, це вже система, це тенденція перерости в дрібно-буржуазну літературу найгіршого гатунку, тенденція, ім'я якій—права небезпека.

Характерно, що користуючись старими формами буржуазної, дрібно-буржуазної літератури, Фомін неспроможний відтворити будні соціалістичного будівництва. У нього були спроби взятися за тематику сьогодишнього дня, але класово-чужа нашій добі літературна форма завжди в таких випадках дезорганізовувала зміст. Твір виходив антихудожній, і пролетарський читач ніяк не міг сприйняти його як відтворення нашої дійсності. Характерно, що після таких от невдач, Фомін шукає іншої нехарактерної для соціалістичних буднів тематики. І він знаходить. Це люмпен-пролетаріят, це вуркагани, ідеалізуючи яких, автор робить їх ледве не Чайльд-Гарольдами Байрона, в їхні уста вкладає критику нашого часу, критику, гідну обивателя, дрібно-буржуазного заляканого інтелігента.

Як наслідок капіталістичного ладу, безпритульні є й за нашого часу. І писати про них ніхто не може заборонити. Але відтворювати їхнє життя треба з нашого класового погляду—погляду будівника соціалізму—пролетаріату. Фомін обирає за об'єкт відтворення життя вуркаганів саме тому, що їхнє життя заблукалих більше нагадує йому романтичних героїв буржуазної, дрібно-буржуазної літератури. Тут же просто в руки самі йдуть усі атрибути «скорбного життя»—море, порт, шинок, повії і т. д. і т. інш.

Відрив від соціалістичних будів через вибір нехарактерної для нашої доби тематики, через трактування неактуальних тем сучасності, книжність і літературщина взагалі зле позначаються на творчості Є. Фоміна. Відрив від громадського життя в побуті поета призводить до аполітичності в творчості. А хворобливе бажання обов'язково по-філософському обґрунтувати ту чи іншу проблему, трактованих творів, за наявності дуже малого багажу загальної освіти автора, часто-густо призводить до політично-шкідливих висновків у трактовці тих чи інших питань сучасності.

По лінії теоретичній права небезпека в «Молодняку» виявляється в примиренському ставленні деяких товаришів із критичного сектору до системи помилок у творчості того ж самого Фоміна. Критикування такої творчості з естетично-формальних позицій, позицій ворожих марксистському літературознавству. Ігнорування, замазування, таким чином, грубих політичних помилок у творчості товариша.

Симптоми таких збочень на естетично-формальні рейки дослідження літературного твору помітні, прикладом, ув останніх роботах тов. П'ятківського.

Є носії правої небезпеки й у ВУСППі.

Цю небезпеку подибуємо, прикладом, у Романі Дмитра Бузька—«Чайка», Я. Качури—«Чад», де яскраво помітна ідеалізація петлюрівщини.

В теоретичній галузі вона виявляється в примиренському ставленні до

українського конструктивізму (група вуспівських поетів-конструктивістів-індустріалістів—Первомайський, Голованівський, Гаско), що є носієм дрібно-буржуазної ідеології, носієм діляцтва — філософії технічної інтелігенції.

Еклектизм критико-теоретичних робіт Доленга, ідеалістичні позиції антологета неоромантизму «марксівського» критика Якова Савченка, тощо сигналізують про цю ж праву небезпеку, про потребу рішучої боротьби з нею.

Але в складних умовах загостреної класової боротьби реконструктивного періоду, в умовах боротьби на два фронти, окремі товариші з «Молодняка» інколи надто переборщували, надто урареволюційно,—з голобельною критикою і тактикою підходили до оцінки деяких літературних явищ, до оцінки окремих досягнень творчості, теоретичної думки сучасної пролетарської літератури і таким чином допускалися окремих помилок.

В чому конкретно виявилися ці окремі помилки, окремих товаришів?

Вони виявилися, прикладом, ув оцінці К. Давидом (яку згодом засудив «Молодняк» і сам автор), групи виходців із «Молодняка», як «трубадурів міщанства, непманства, куркульства, багеми а то й одвертої контрреволюції». Вони виявилися в тому, що інколи Андрій Ключчя термін «пролетарський реалізм», вживає, як термін, що визначає конкретно-викінчений стиль пролетлітератури, в той час, коли в творах пролетарських письменників помітно лише, так би мовити, окремі елементи цього стилю, тенденція наближення цих творів до пролетарського реалізму. А. Ключчя, наприклад, говорить: «заслуга пролетарських реалістів полягає в тому» і т. д. (див. статтю «Два портрети», «Молодняк», № 9 за 30 р.). Термін—«пролетарський реаліст» тов. Ключчя тут вживає без усяких застережень, ніби для нього стиль пролетарського реалізму є викінчений, ба навіть є конкретні носії його, яких він і зве «пролетарськими реалістами». Таке от перескакування, забігання наперед історичного розвитку стилю є безперечно явище шкідливе і з ним треба рішуче боротися, як і з не менш шкідливою тенденцією самопливу «стильових шукань».

Викриваючи дрібно-буржуазну суть поглядів «Нової Генерації» та «Пролітфронту» на низку проблем пролетлітературного руху, критикуючи творчість представників цих літутгрупвань, треба не забувати й про завдання диференціації попутництва. Переведення кращої його частини на рейки пролетарської ідеології, перетворення попутника на спільника пролетаріату. Тим більша відповідальність за цю справу постає перед «Молодняком» і ВУСППом, як пролетарськими літорганізаціями на Україні, коли взяти, до уваги, що значна частина членів «Нової Генерації» та «Пролітфронту» якраз і є попутницька. Тут від пролетарських літорганізацій потрібно максимум уваги, максимум обережності, тактики в справі критикування їхньої творчості. Ця бо критика є один із засобів виховної роботи серед попутників.

Чи все гаразд у «Молодняку» на цій ділянці? Скажімо одверто ні. Наші критики часом не мають ще потрібного тону, потрібного тактичного поводження, потрібного відношення до того чи іншого письменника-попутника. Окремі прояви голобельної тактики, урареволюційної критики мали своє

місце й у «Молодняку». Найяскравіший виразник саме такої голобельної «виховної» роботи серед попутництва став член миколаївської групи «Молодняк» тов. Цейтлін. Він заявив, буквально, таке:

«Звичайно, бити попутника по голові—це не все. Його треба бити, насамперед, художніми пролетарськими творами» і т. д. (Підкреслено мною—Ю. К.). (Див. «Молодняк», № 6 за 1930 р., стор. 102).

Коментарі тут, звичайно, зайві.

Коли ми (пролетарська літературна організація), перевиховуючи попутника, намагаємось якнайтактовніше, найуважніше ставитися до нього, то для Я. Цейтліна навіть бити попутника по голові це ще не все.

Отже, забігання наперед, перескакування, так би мовити, через історичний шлях розвитку пролетлітератури, урареволюційна оцінка певних літературних явищ, літгруп, чи просто творчості окремого письменника, система перевиховання попутника шляхом стукання його по голові, всі помилки такого гатунку, як поодинокі явища, підкреслюємо, мають своє місце й у «Молодняку». Їх слід кваліфікувати, як «ліві» заскоки в галузі літератури. Вони шкодять справі пролетарської літератури і їх треба гостро засуджувати, що «Молодняк» і провадить у своїй повсякденній роботі.

Слід зупинитися ще на випадках деякого неухважного ставлення керівних органів «Молодняка» до помилок окремих товаришів молодняківців. Так, прикладом, секретаріат «Молодняка» не виніс своєї постанови у справі вміщення в «Літературній газеті», яку редагував молодняківець Б. Коваленко, передової—«Визволителі України», де поруч деяких нечітких формулювань було й таке безперечно невірне й шкідливе твердження про те, ніби то учасники СВУ «ошукали довіря пролетарського суспільства, яке розглядало їх як чесних і корисних робітників» (див. «Літературна газета», № 23 за 1929 р.).

Також на карб керівним органам «Молодняк» слід постановити байдуже ставлення до нехлюйства А. Клоччі (тов. Клочця, правивши стенограму своєї доповіді на 1-му Всеукраїнському з'їзді «Молодняка», певне через неухважність, не виділив рисками власних слів у цитаті з «Листа» Т. Масенка—нехлюйство, що переросло в політичну помилку).

Але чи вірно буде, коли ми, за наявності деяких помилок у окремих товаришів, навіть за наявності деякої негнучкості керівних органів, чи вірно буде, коли ми всю лінію «Молодняка» будемо брати під сумнів? Безперечно, ні. Це була б груба політична помилка, це була б наша з вами політична коротковорість. І літературно-політична й ідеологічно-художня лінія «Молодняка» в основному є безперечно правильна і з неї «Молодняк» не має наміру сходити. І навіть більше. Засуджуючи помилки окремих молодняківців, що вони їх допустилися в процесі своєї роботи. «Молодняк» нікому не дозволить цювати за це ні т. К. Давида, ні А. Клочця, ні Б. Коваленка чи кого іншого. А така тенденція помітна й з боку «Пролітфронту» і з боку того безпринципного «бльоку», що намагався був утворити анти-«молодняк». Тенденція спекулювати на помилках задля пришивання найрізноманітніших «ухилів» по лінії і критичній і теоретичній, дуже яскраво помітна в довже-

лезних, нудних статтях Момота. Переливання з пустого в порожнє: Коваленко пробубонів те, Ключчя сказав ось те, Пронь написав так-он і т. д., наплювання без кінця і краю «коваленківської школи», безглузда еквілібристика цитатами—ось зміст усіх статтів Момота, друкованих у журналі «Пролітфронт». А посилання на проф. Переверзева, на «невдалого» учня переверзіянства І. Безпалова, характеризує його орієнтацію на «марксистські» сили сучасного літературознавства тільки-но згаданого гатунку. Особливою безпорадністю автора відзначається остання стаття Момота—«Ще про «живу» людину і молодняківського Заратустру». («Пролітфронт» № 6—7). Це, буквально, суцільна жуйка з цитат. Полемізувати з такою «критикою» на-вряд чи хто відважиться, настільки вона вже безпринципна, дріб'язкова хоча й із претензією на оригінальність.

«Молодняк» повинен категорично протестувати проти провокаційних виступів типу О. Кундзіча (див. Критика № 7—8 за 1930 р.). Угледівши в статті тов. Ключчі, взяті ним у лапках чужі слова. О. Кундзіч гістерично вигукує: пробі, калавур! Ключчя бере в лапки слова, яких немає в моїх новелях!

Такі от провокаційні виступи, що ґрунтуються на зовсім безглузких обвинуваченнях, що ґрунтуються часто-густо на звичайних друкарських помилках, скеровуються не тільки проти окремого молодняківця, а в багатьох випадках і проти «Молодняка», як літорганізації в цілому. А це є цюкування найгіршого гатунку.

Саме до такої категорії належить і стаття А. Беньковича—«Ясність насамперед» (див. Критика, № 10 за 1930 р.). Редакція журналу «Критика» видрукувала її з приміткою—«дискусійна». Лист К. Давида до редакції журналу «Молодняк» (див. «Молодняк» № 10 1930 рік) блискуче викриває «вправність рук» А. Беньковича. Не залилося в статті майже жодного молодняківця, цитуючи якого, цей «темпераментний» «блюститель» «ясности насамперед» злісно не перекрутив би, не постачив підозріло «ясними», заплутаними коментарями. Ми вже не звертаємо уваги читача на те, що всі цитати з молодняківських статтів у Беньковича майже ті самі, що й у останній Момота. Складається враження, ніби вони взяті звідти напрокат. Звичайно, після викриття засобів «полеміки» А. Беньковича, хто відважиться, дискутувати зі статтею по суті питань, порушених у ній. А. Бенькович виступив у ролі чергового, підголосника всіх тих, що настирливо намагаються збити пролетарську літературу з генерального шляху, цюкуючи так окремих представників її, як і цілі пролетарські літорганізації. Замість ясности, насамперед допоміг усім тим, що намагаються перетворити серйозні літературні дискусії — запеклі бої класової боротьби літературного фронту — на сварки особистого чи групового характеру. Найкраще було б такої «ясности» зовсім не виносити на сторінки журналу «Критика».

Отже, непримиренно борючись проти правої, основної небезпеки пролетарського руху, проти «лівих» заскоків окремих товаришів, заскоків, що з'являються в процесі своєї роботи, «Молодняк» разом із тим оголошує нещадну боротьбу усім спекулятивним, благбазівського гатунку, методам

«полеміки», якою б вони фразеологією не прикривалися, від кого б вони не виходили.

Тримаючи й надалі високо прапори налітпостівства, здійснюючи в своїй повсякденній роботі—теоретичній, творчій організаційній воапівську лінію,—«Молодняк» вкупі з ВУСППом, керований од партії і комсомолу, вестиме українську пролетарську літературу до нових перемог у запеклих класових боях на фронті боротьби за п'ятирічку в чотири роки.

В боротьбі з націоналістичною «Вапліте», з дрібно-буржуазною суттю теорій «Нової Генерації», «Літературного Ярмарку», пізніше «Пролетфронт», «Молодняк» іде випробуванням шляхом класової непримиренности проти ворогів пролетарської літератури. Відмітаючи всілякі «Наступи», спростовуючи всілякі наклепи практичною роботою вкупі з комсомолом, переборюючи й на ходу виправляючи свої окремі помилки, «Молодняк» приходить до Січневого пленуму Центрального Бюро, до VIII-го Всеукраїнського та IX Всесоюзного з'їздів ЛКСМ бойовим, ударним загonom пролетарської літератури.

Гасло I-го Всеукраїнського з'їзду «Молодняка»—повернутись обличчям до виробництва,—успішно застосовується до життя. Робота молодняківських бригад у колгоспах, комунах, на фабриках, заводах, шахтах, літературно-рецензентські гуртки на підприємствах — свідчать за органічний зв'язок «Молодняка» з робітничо-колгоспівською молоддю, з робітниками-ударниками. Правда, цей зв'язок ще не задовольняє нас на сьогодні; він відстає від темпів соціалістичного будівництва, а через нього й уся пролетарська література. Але він свідчить про правильне переведення в життя «Молодняком» політики партії в галузі літератури.

Січний пленум ЦБ мусить підбити перші підсумки призову робітника-ударника до літератури, шляхом обміну, досвіду викрити хиби, помилки цієї роботи й дати надалі чіткі настановлення.

Пленум ЦБ мусить звернути щонайпильнішу увагу на потребу посилення боротьби на два фронти. Пленум мусить дати оцінку теоретичній та критико-творчій роботі «Молодняка». В порядку більшовицької самокритики засудити виступи окремих товаришів, що в них (виступах) припущені деякі окремі помилки, які використовуються спекулянтами від літератури для загострення шкідливих для пролетарської літератури групових чвар, групової боротьби.

Проти правого ухилу, проти «лівої» фразеології в літературній політиці, у теоретичній, художньо-творчій практиці пролетарської літератури!

За більшовизацію пролетарської літератури, за зробітничення, комсомолізацію літературних кадрів, через призов робітника-ударника до літератури!

А. КОРОБОВ

БЕЗВУСІ ЕНТУЗІЯСТИ

(Нарис)

Величезні вікна, залізобетон, шкло... Тяжко зідхає під ногами засмічена графітом земля, наповнюючи легені кожного робітника задушливим газом.

На цьому місці були пустирі гуревічевого смітника. Тепер тут виріс величезний корпус, загули мотори, насичувальні труби жадно всисають повітря, несамовито вганяючи його в саме горло вагранки.

На цьому місці народжується індустрія.

Новий цех. Прийшли нові люди, повні молодих сил, бадьорости. В різних кутках всередині й збоку розкидані вдарні бригади молодняка. Довгою чорною стрічкою з кінця в кінець ливарного цеху розтягнулася молодняцька формовочна лінія. Гордо стоять формовочні варстати: до них докотилася хвиля молодого соцзмагання й продукційність праці далеко позаду залишила старі рекорди.

Між розкиданими варстатами ходить і хвилюючись з'ясовує, дає чіткі розпорядження Ілюша Бучинський. Це молодий майстер, висуванець комсомолу, що пройшов 4-хрічну школу важкої праці на формовці.

Під керівництвом осередку молоді ливарники вогняним струмом, захоплюючи за собою старих, влилися до лав ударного руху. В процесі напруженої роботи Бучинський виявив себе, як найкращий робітник із лав молодняка, його показники в цеху не мали собі рівних. За зразкову роботу Бучинський одержав 3 премії, його висувають на інструктора лінії цеху, а через півтора місяці Ілюша вже майстер.

Пам'ятаючи перші роки своєї тяжкої роботи, він бережно ставиться до «новичків», ведучи з ними окрему роботу.

З комосередком Бучинський підтримує щонайщільніший зв'язок, рапортуючи йому про успіхи молодняцької бригади, попереджаючи прорив.

Бригадиром молодняцької бригади Ніна Самойленкова. За два роки

Бригадиром молодняцької бригади—Ніна Самійленкова. За два роки роботи вона зуміла стати кращою вдарницею, підвищивши продукційність до 50% над норму. Вдарництво перевиховало Ніну, вона вступила до лав жартії. За весь час роботи Самійленкова не мала жодного прогулу.

Крім того, знаючи, що крім свідомого ставлення до виробництва, потрібні ще й знання, Ніна вчиться в робітничому університеті.

Могутня хвиля молодого ентузіазму підхопила й кинула до вдарницьких лав молоду Надю Котенко, яка працюючи на заводі щось із 8 мі-

сяців, збільшила норму до 112 опок. Тепер вона — краща вдарниця-комсомола.

Поруч ливарного—допоміжна майстерня. Лава вдарництва перекинулася й сюди. Показчики піднімаються.

Один із кращих ударників, молодий, кучерявий Міхась Гуляєв. Жовта глина й блискучий золотистий пісок у його руках перетворюється в привально сконструйовані деталі.

Міхась, як слухач робітничого університету, працює тільки 6 годин, але захоплений бурхливим ентузіазмом свідомого ставлення до виробництва віддану йому норму 138 штук шишок за 6 годинний робітний день доводить до 250.

Гуляєв—зразковий комсомолец, член бюро цехосередку. І на виробництві і в університеті Міхась, перемагаючи труднощі, йде попереду.

Перед нами промайнули обличчя тільки чотирьох вдарників... А скільки їх, непомітних, що в напруженій роботі виривають зайву деталь із короткого, до краю ущільненого робітного дня!

Іх, молодих безвусих ентузіастів, що борються за здобуток індустрії, ливарний цех, у нас сотні.

З СЕЛА ДО ЗАВОДУ
І ЗНОВУ В СЕЛО,
ЦЕ ТАК ЛІТУН БРОДИТЬ—
МАХАЄ КРИЛОМ.
А ПОТІМ ПРОРИВИ:
ЧИЯ ЦЕ ВІНА?
ОДРІЗАТИ Б КРИЛА
УСІМ ЛІТУНАМ!

„МОЛОДНЯК“—НА ПРОМФІНПЛЯН

ПРИЗОВ УДАРНИКА ДО ЛІТЕРАТУРИ

Гасло «призов ударників до літератури» «Молодняк» зустрів в повній готовності, бо після 1-го з'їзду «Молодняка» (в січні 1930 року), ЦБ Молодняка вело настирливу роботу по організації початківських письменницьких сил, що виростають з робселькорів і розпорошені в робітничих центрах України. Утворено таким чином нові літературні групи «Молодняка» в м. м. Кременчуці, Херсоні, Сталіному, Запоріжжі. А саме існування таких літгруп обумовлювалося обов'язковою організацією робітничих творчо-рецензентських гуртків на підприємствах та при клубних бібліотеках. Ці гуртки повинні бути базою літературно-громадської роботи «молодняківців», як і лабораторією нових літкадрів з пролетаріату. Місцева преса в більшості місць зразу ж тісно пов'язалася з літгрупами одводячи для них окремі сторінки. Комсомольські організації допомагали всім заходам літгруп, беручи в свої руки ініціативу по огляду бібліотек, улаштуванню літдиспутів, вишукавню потрібних коштів тощо.

Миколаївська група встигла випустити збірку «Заклик», присвячену призову ударника до літератури, приймає активну участь у пресі, допомагає ударникам-початківцям у літроботі. Група утворила 4 гуртки (завод ім. Марті, Судобудівельний інститут, ФЗУ Заводу Марті та при ІНО). Видала 4 літсторінки, прийняла коло 20 робітників-ударників. Зв'язана з театром «ЛУД».

Сталінська група, що родилася в боях за ліквідацію прориву, за допомогою комсомолу розгорнула чималу роботу. Крім гуртків (Рутченкове, Рикове, Смолянка, та Сталінзавод), що організовані разом з групою,—нині організовується гурток на м. Моспіне (Макіївський р-н), Щербинівці (Горлівський р-н) та при Мар'їнському педтехнікумі, де 100% гірничої молоді. Група видала вже при газеті «Молодий Робітник» 13 літсторінок, з 1-го січня видає Радіожурнал при радіоцентрі Донбасу. Зробили два культрейди на клуби, включилася у Всесоюзну культестафету. Сталін - «Молодняк» з 7 по 17 грудня провів штурмову декаду ударної роботи по призову ударника до літератури. Попередні підсумки цієї декади—охоплено по Сталінському району 140 робітників - ударників гірників та металістів. Гурток «Молодняк» на Сталінзаводі почав видавати свою літсторінку в газеті «Металіст». Цей же гурток змагається з Рутченківським літгуртком по таким основним завданням: більше залучення ударників до літгуртка, кращу організацію учбово-творчої роботи і на ширше і краще розгорнення масової художньо-літературної роботи.

При газеті «М. Р.» працює молодняківська літконсультація і щодня одержує з усіх кінців Донбасу багато запитань та листів.

Кременчуцька група спирається в своїй роботі головним чином на гуртки при вагонно-ремонтному заводі, механічному заводі та ЖД узлі. Група підчас засівної кампанії, за допомогою партійної та комсомольської організації, підготувала і вже була здала до друку збірку «Розкуті землі», але за браком паперу цей цінний матеріал залишився не друкований. Група видала при газеті «Робітник Кременчуччини» 10 літсторінок, залучаючи до них робітників-ударників. Через літсторінку та роботу літгуртків група виявила і прийняла до «Молодняка» 6 робітників. В липні місяці була скликана міська конференція гуртківчан. Така ж конференція (друга) відбулася напередодні Жовтневих свят. Гурток ваг.-рем. заводу при заводській газеті «Шабар» видав три літсторінки і виділяє буксирну бригаду на ЖД вузол, щоб підтягнути роботу гуртка залізничників.

Херсонська група, перекликаючись з Миколаївською, теж пов'язала свою роботу з бойовими завданнями сьогодення: ліквідація проривів, призов ударників до літератури. В процесі роботи група виявила і згуртувала навколо себе нові кадри ударників, що працюючи на виробництві відбивають в художньо-літературній формі життя виробництва, боротьбу за промфінплян. Особливу активність група виявила на заводі с.-г. машинобудівництва ім. Петровського, допомагаючи газеті «В атаку на прорив».

Київська група в штурмовому кварталі розгорнула роботу на фабриках та заводах, в багатотиражках, утворюючи нові літературні гуртки на виробництві, працюючи в них разом з київською філією ВУСПП'у. Але за останній час група послабила свою роботу. Група зараз вперто бореться з опортуністами серед своїх лав та одвертими правоухильниками, що розкладають роботу групи. Останні групи повинні допомогти Київ-«Молодняку» очистити свої лави від чужих елементів.

Харківська група напочатку штурмового кварталу кинула основні свої сили на Донбас. Через це робота в Харкові до останнього часу розгорталася недостатньо. По приїзді з Донбасу товариші розподілилися на Харківські заводи, разом з ВУСПП'ом розпочинають роботу гуртків та утворюють нові.

Виступи в пресі деяких літобивателів з лайками на «Молодняк» відібрали чимало цінного часу на те, щоб різні наклепи здати до «крематорія», збити їх. Разом з Міськомом ЛКСМУ та харківською філією ВУСПП'у, молодняківці утворили штаб призову ударників до літератури. Розроблено і вже надруковано тиражем 20.000 відозву до всіх членів ЛКСМУ та робітничої молоді, розроблено типову програму роботи літгуртків (цю програму розсилається й на периферію).

Всі групи «Молодняка» без винятку, в процесі роботи, мають низку хиб і огріхів. Вони зводяться до: недостатнього темпу роботи, подекуди невеликого розташування сил, недостатнього закріплення досягнень, що порушує систему роботи, посилює елементи стихійності. Чимало хиб є, що випливають з нестачі на місцях теоретичних організаторських сил тощо. До цього треба додати слабо розвинену симокритику в самих групах, несвоєчасно за-

суджені помилки лівацького характеру, що ллють воду на млин правим тенденціям. Всі групи висловилися за потребу дійсної консолідації сил «Молодняка» й ВУСПП'у в одну міцну ВОЛПП'івську організацію на Україні. За основну базу для консолідації, абсолютна більшість «Молодняка», підтримуючи ЦБ,—зважає безпосередню практичну роботу в гуцах пролетаріату, виховання з робітництва нових літературних кадрів, з якими ці дві організації й мусять прийти до майбутнього об'єднаного з'їзду — ВУСПП-«Молодняк».

**

Не відриваючи призову ударника до літератури від боротьби за промфінплян, від завдання художнього відтворення ударника в поезії і прозі, наводимо нижче кілька уривків з тих речей, що розкидані в заводських багатотиражках та міських газетах, писаних і друкованих в боротьбі з проривами. Чимало з них є перші спроби, але насичені ударним змістом, ударною енергією, властивою ударникам, що вже ввійшли і йдуть до пролетарської літератури.

Огляд літсторінок «Молодняка» по багатотиражках і газетах міст, де працюють групи Молодняка, дає величезний матеріал, повчальний навіть для тих, хто тарабанить в поезії про високу добу. Перший висновок з літтворчости ударників,—це: ударник знає, для чого його призвано до літератури, ударникове слово за вугіль, за темпи, за п'ятирічку в 4 роки. Ударники виробництва і ударники «Молодняка» змікнулися в віршах, нарисах, частівках.

Бойове завдання зараз—не послаблюючи призову ударника до літератури, розпочати роботу по підвищенню літературної кваліфікації. Треба зараз по-справжньому розгорнути консультаційну роботу.

ПОВІДЬ РОЗМОВ—ЦЕ НЕ НАША МЕТА,
ДОСИТЬ ГУЧНИХ І ПОРОЖНІХ СЛІВ.
ТРЕБА, ЩОБ КОЖНИЙ УДАРНИКОМ СТАВ,
КОЖНИЙ, ЩОБ ТЕМПАМИ ЖИВ І БОЛІВ.

Я. ЦАПІР

СВГ. ЖИЦЬКИЙ

МОНОЛОГ СВЯТА

1.

На багрян̄ь обличчя
Міста портового
Подихом тумани
Стел̄є листопад.
День річниці Жовтня
Слова бойового—
Інженерам праці—
Вдарникам бригад.

2.

Хвиля роб̄ спинилась
На майдані Волі
І акорди маршу
Здішили вуста.
Тільки трепіт стягів,
Тиша, як у полі.
Робітник в екстазі
На трибуні став.

3.

Лються водоспади
Слід доби сталльної
Чітко,
просто,
твердо
Із душі порив:
— Тяжко, товариство,
Соромно—до болю
Щаю мати чорну—
Заводський прорив.

4.

Гей, сигнал. В атаку...
Будь ентузіастом
У шерехах вдарних
Авангардських лав.
Спалахнув змаганням
В робітничих шарах,
Крик несамовитий
Наш завод здійняв.

5.

Дні і ночі штурму
Армії петровців,
У напрузі жили,
м'язи —
до мети
Ми ступать повинні
Кроками твердими
Темпами будови
Нашої доби.

6.

На буксир відсталих
І нещадно разом
По прогулах, браку
Та простоях—бий...
Кожний з нас з запалом
Більшовицьких буднів,
Кожний з нас упертий,
Завше молодий.

7.

Тому перед нами —
Стежки перемоги,
На усіх ділянках.
На усіх фронтах.
Диму зноїні хмари
Радо до незмоги
Над заводом звисли
Як сріблястий птах.

8.

Очі заводянів
Блиском металевим,
Наче сонце, стріли
Переможний день.
І машини знову
Скреготом крицевим
Гладить серце владно,
Пісні звикла трель.

9.

В нас ентузіязму
Невичерпна сила
Як в глибоких надрах
Металевих пласт.
Він—механізатор,
Він—організатор,
Гігантського росту
Країні піддасть.

10.

Тут ми—рапортуєм
Із таким захватом:
...Елеватор світу,
Рештувань паркан...
А на нашій братській
Розшалівся катом
Кровожадний Польщі,
«Усмиритель»—пан.

11.

Там—тепер—
тортури,
Гульбища фашистські,
Стогони селянства
В путах мордувань.
Знайте, пан-маршали
Вже часи ті близькі,
Коли край покладем
Ваших панувань.

12.

Скажених уланів
Армія Червона

В Західній Вкраїні
Візьме на штики,
Бо за владу Ради
Не стримати руху—
В наступ повні помсти
Йдуть робітники...

13:

Криза та терори...
Передзвони зброї...
Вище стяг будови.
Прапор перемог.
На призов «на захист».
Як один, готові...

Оплески і туші
вкрили монолог.

14.

Осінь хвилювалась
Здвигом на майдані
Хтось електро-світлом
Фився на шпаги.

Тут
присяга,
марші,

Коліри в тумані
Радіо в натовпі
та
стяги,
стяги...

(Газета «В атаку на ворогів» № 9-93).

СЕРЕД КНИЖОК ТА ЖУРНАЛІВ

Л. ДМИТЕРКО—«Іду». — Поезії. ДВУ.
Стор. 56 Ціна 1 крб.

Л. Дмитерко — молодий поет зі спілки «Західня Україна», тієї організації, що до неї входять старші поети — В. Атаманюк, В. Бобинський, М. Кічура й інші.

Л. Дмитерко трохи різниться від старших поетів. У нього дві третини віршів присвячено нашій радянській українській дійсності і тільки поема «Каменярь» продовжує чи повторює В. Бобинського, його сильний твір «Смерть Франка».

Л. Дмитерко швидко розпочинає свою літературну працю і тому всі ознаки початківства тяжать над його дебютом. Перш за все вражає назва збірки, — місянське «Іду» (зі знаком ослику.—М. Щ.). Хто йде, що й куди?—запитання.

Іду—буравлю мислей пласти...

Іду—вгинається земля.

Іду—зове настирливо гудок (стор. 6).

Виходить, що йде він, Л. Дмитерко, поет. Образ пушкінського «жреца», чужий нам, це жевріє в уяві деяких поетів. Випирає індивідуалізм. Щастя Дмитеркове в тому, що в подальших віршах він не виконує свою анахронічну роль «поета» на сто відсотків, а торкається наших соціалістичних буднів, бодай хоч як свідок, а не безпосередній учасник.

Л. Дмитерко—в своїх поезіях естетствує. Він описує все з боку зорових вражень, з боку «красивости».

Росте на обрії рельєфно

Крилатим муром Ленінград.

І в витворному берельєфі

Каскад огняних ряд. («Ленінград»).

Виробничі центри—огнище промисловості — поет сприймає шаблону, до того ж як інтелігент, і той же таки естет:

Одяг «Путилов» світлий пояс,

Мов тисячі арктичних снів,

І Волховбуд — електрополіс
ген мерехтить в тірлядах майв
(там же).

Це поет пише в 1930 році.—Яка енергія і пасеїзм! Естетизм тяжить над всіма поезіями Дмитерка, про що б він не писав, а пише він неоригінально покищо і повторює в своїй творчості впливи всіх сучасних українських поетів-ліриків—від неокласицизму до «Нової Генерації» включно. Як бачимо, поетична амплітуда Л. Дмитерка дуже широка. Приміром, ми ясно відчуваємо М. Рильського в «Каменярі»—на початку вірша:

На озері гнилім,

де взятись струмний хвиля?

Мертвечиною пахне тнань.

і падають листки

зів'ялі і безсилі —

Скалки розтроцених змагань.

Ми і О. Влизькові не ставимо на карб його захоплення романтикою, починаючи від Шіллера до Кіплінга і далі. Та навіщо Л. Дмитерко копіює рабськи Влизька у віршах: «Соняшна лірика», «Морська лірика» і інших.

Як вікінг в легендах

норманів.

Ми вийшли

у море

коварне.

Під подув

вогкий трамонтани

ми вийшли з країни

норд-осту... (ст. 27).

Вірш «Лабір» дуже нагадує морські та екзотичні вірші Ю. Яновського.

Смаглявий індус

Під нагайкою Томі

Покірно зігнувся

у поті

і стомі («Лабір»).

У великій мірі тисне на Дмитерка і неоромантизм в особі М. Бажана:

Собори блажно вихваляли бога
і смерди бранки йшли,
й дружинників загони
йшли повз княжії чертоги
Під грохкий і хвалебний
рев соборних дзвонів («Хай стихне—
дзвін»).

Та ж синтакса, ті ж образи, як у «Будівлях» Бажана. Та очевидно і сам автор свідомий сили впливості, бо бере й за епіграф вірш Бажана.

В окремій поемі «Каменярь» Л. Дмитерко взяв за мету опоетизувати життя й діяльність борця-революціонера І. Франка. Але над поемою висне важкий дух неокласицизму (цитату з вірша ми наводили) та ідеалістичної ерудицистики, коли І. Франко своїм образом нагадує нам... Ісуса Христа.

«Та се Іван,
се того Ковалая».
Пізнали Нагуевичі
каменяря-пота,
що увірвався
в плаксивий ботокудський храм,
як в неба супокій
подум'яна Комета.
(«Франко під конвоем»).

Скільки нам відомо, Іван Франко був добре натоді вже обізнаний з теоріями соціалізму і вважав сам себе за соціаліста, та чомусь в інтерпретації Л. Дмитерка І. Франко соромиться слова «соціаліст» і не вважає себе за такого.

«Який соціаліст я—
думає Іван,—
Я під багнетом,
бо родився мужиком,
бо перед паном
не зів'юсь клубком (стор. 44).

З формального боку Л. Дмитерко теж нічого цікавого покищо не уявляє. Вірш в нього ще не досить усталений і міцний, слабує поет також на видумування неприродних і невдалих образів на зразок:

Ген семафор стрункий,
мов семафор (!)
Задер задержувато ніс. («Вокзал»).

Багато штамів, до того зромантизованих, випирає зі збірки «Іду» на кшталт: «капітан голубоокий», «ломить брів підкови», «тіми надхнений» тощо.

Нарешті зовсім безглуздо виглядає така строфа з «Розмови з професором»:

Бо вкрив нашу землю
густим саваном
Запал і піт
творчих буднів.

Виходить, за поетом, соціалістичні «творчі» будні землю вкривають, як труп, «саваном»...

Підсумовуючи дебют Л. Дмитерка «Іду», доходимо висновку, що поет будь-якої цінності в українську поезію своєю збіркою не вклав. «Іду»—наскрізь учнівська, повна впливості збірка, до того ж учнівства невдалого, епігонського. Будь-якої оригінальності поет покищо не виявив. Але з вірша «Розмова з професором» можна думати, що поет натрапить на справжню стежку, коли не пролетарської, то революційної поезії. Цьому запорукою: цікавість теми згаданого вірша, динамічна подача, інтонаційне оформлення вірша (розмови), що мусить прорвати неокласичне та естетське багно, що в ньому борсається сьогодні безсило молодий поет.

М. Шеремет.

БОРИС БЕЗДОМНЫЙ. — «Землетрясение». Стихи. ДВУ. 1930 р. Стор. 45. Ціна 75 коп.

«Землетрясение» — третя збірка віршів Бориса Бездомного, одного з кращих російських пролетарських поетів в УСРР. Дві попередні книжки «В дороге» і «О людях и вещах» з усіма притаманними їм хибами, про які я писав уже в «Молодняку» № 3 за 1929 рік (див. статтю «Руський літературний молодняк на Україні»), свідчили про неабиякі літературні можливості авторів. В «Землетрясении» лише частково реалізовані ці можливості; тут, поряд з творами, досить значними («Лошадина биография», «Копейка») зміщені й застарілі («Глушь», «Былые дни») і просто слабі речі («Ночью», «Расставание»). Але ж навіть і в менш вдалих віршах збірки є те, що характерне для всієї творчості Бездомного: тематична напруженість, реалістичність описів, матеріялістичність словника. Зупинімось докладніше на вищезгаданих кращих творах Бездомного.

В «Лошадиной биографии» розроблено, на перший погляд, не дуже цікавий матеріал: подано біографію військового коня. Після поранення, коня беруть «службу нести санитарную», коли ж він хорів, його стріляють. Але—

Ее биография
длится еще.

Путь
не закончен
короткий,

И служба не кончена,—
шкура—сырье,

Пригодное для обработки.

Не раз человеку
на ум взбредет.

При виде
сапог
обуваемых,

Что дешево стоят
и носятся год.

И главное—непромокаемых (14 стр.).

В чому соціальний зміст цього вірша? У ньому показі явища, якщо не першорядного значення, то, безперечно, характерного, в реалістичнім змальованні фактів повсякденного життя, що їх, звичайно, ігнорують романтики.

Дещо інший характер має «Копейка». Тут описано звичайні події (пригоди бухгалтеря, про якого сам автор примушений сказати, що—«трудно пробраться в поему с такой прозаичной профессией»), але описано в дещо піднятій тоні, і тут Бездомний, безперечно, помилився. До інших хиб «Копейки» треба віднести не дуже зрозуміле «філософування»—

Минуты—столетий опиаки.
Кипеньем не увлекаться ли.
Со временем

юноша пылакий
Теряет квалификацию.
Со временем старость,
и ладно (...Г. Г.),

И мысли становятся липкими (39 стор.).

Але зовсім ідеологічно чітку кінцівку—

Также герои привычны,
Но вижу забытые тени я:
Их жизнь
до, грусти обычна.
Их смерть

не спасет от забвения.

Копейка звучала, как шутка,
Портрета его не повесили,
Но был он
художником чутким
Своей прозаичной профессией. (41 стор.)

До позитивних рис, що ми вже їх відзначили, можна додати справжню емоційність «Копейки», а також рельєфність її ритмічної конструкції.

У творах Бездомного багато бадьорості, патосу, конкретних досягнень, мужньої спрямованості до переборення труднощів. Але Бездомний не завжди чітко розуміє діалектику. «Копейку» псує малозрозуміле розкриття діалектичних протиріч; в кількох інших творах, що ми їх розбирати не будемо, так само механістично розкриті діалектичні протиріччя (особливо у вірші «Американец»). Бездомний сприймає речі не поверхово; хибі, що є в розгляданій збірці, характерні не лише для нього, але й для багатьох представників пролетарської поезії.

Формально стилістичний рівень віршів Бездомного вищий за середній рівень віршів, що з'являються на нашому книжковому ринку. Це, звичайно, не позбавляє «Землетрясения» багатьох, безперечно, невдалих місць. Бездомний, наприклад, пише: «Послышался ругани ураган» (22 стор.). Чим же це погано? Тим погано, що ураган—явище стихійне, грандіозне, а поет говорить—послышался, як про щось дрібне, малопомітне. Або ось другий зразок: «Старик стоит, коверканный веками» (35 стор.). Це вже просто малописьменний вираз. Чим з'ясувати наявність таких «перлів» у третій книжці поета, що має достатню віршову культуру і вмів вперто працювати над віршем? Очевидно неухважністю або поквапливістю. Щоб вичерпати огріхи, що є в «Землетрясении», наведу ще таку строфу (найневдалішу у всій збірці):

Письма—в печку,
зарезо
и вместе
Встреч моих
с приветливой подругой,
Управдел какогонибудь треста
Назовет вас верною супругой (32 стор.)

В цій строфі думка висловлена до того жеписьменно, що читач навіть не помічає, що «приветливая подруга» и «верная супруга» — одна и та ж особа.

У вірші «Реомюр», що ним відкривається збірка «Землетрясение», кажучи про самого себе, Бездомний заявляє:

Четверть века
я жил на земле
И молжизни,
по всей вероятности.
Собираются юных полки,
Вырвусь,
настежь раскрою двери я,
Привинчу
к сапогам коньки
Догаяю тебя, пионерия...
От грозы
не согнусь,
как лоза,
Буду неть,
по весеннему радуюсь,
Свои мускулы,
сердце,
глаза
Раскалять
до последнего градуса (6 стор.).

Чи можна визнати це кредо за цілком чітке? На жаль, не можна. В щойно наведеному уривку поет говорить лише про бадьорість свого світогляду, про своє намагання працювати разом з молоддю. Ну, а ще що? Тут ми й доходимо висновку, що і «Реомюр» не повно виявляє творчу програму Бездомного і тому його не можна вважати за вдалий вірш. Взагалі треба сказати, що Бездомному не щастить з поетичними деклараціями. Так само, як і «Реомюр» не виявляє всього змісту «Землетрясения», так і в попередній книзі Бездомного — «О людях и вещах» програмний вірш «Спица» вийшов малопереконливий *).

Підсумовуючи сказане, ще раз відзначимо, що не дивлячись на всі хибні «Земле-

трясения», не дивлячись на те, що в ньому лише частково реалізовані літературні можливості авторові, ця збірка, безперечно, цінна серед іншої продукції російських пролетарських поетів в УСРР. Перед Бездомним — широкі перспективи зросту, він має всі дані, щоб створити твори, які задовольняли б найсуворіші вимоги реконструктивного періоду, твори більшого соціального значення й більшого художнього напруження.

Г. Гельфандбейн.

«ЗАКЛИК». Альманах Миколаївської літературної групи «Молодняк». Видання Микфіїль ДВУ 1930 р. Стор. 36. Ціна 35 коп.

Альманах миколаївської групи «Молодняк» — «Заклик» видано під гаслом призову робітників-ударників до літератури. Це гасло, кинуте від ВОАПГ у та ВЦРПС, знайшло найжвавіший відгук у роботі всієї літературної групи «Молодняк». Зокрема миколаївська група перебудувала свою роботу, творчу та організаційну, в цілковитій згоді з цим гаслом: «Даймо нове поповнення бійців пролетарської літератури». — «Ми повинні дати ці нові кадри і ми їх дамо», — говорять вони в передмові. Отже, як «заклик» до майбутньої роботи, на користь пролетарської літератури, як повне досягнення, як свій перший творчий дебют — миколаївський «Молодняк» дає альманах «Заклик».

Зміст альманаху складають понад десять віршів та трое оповідань, поданих українською та російською мовами. Оглянемо коротко цю творчу продукцію.

Альманах починається з віршів Дм. Надіна «Втручання поета» та «імені А. Марти». В тоні суворого патосу соціалістичного будівництва дано перший вірш.

Ти підіймаєшся
із гуркотом у рань —
Країно темпів,
зрушень і змагань...

Дм. Надіна — поет уже досить визначений, техніка його віршів стоїть на високому рівні, але для нього характерна одна риса, що йому шкодить попри весь його творчий зріст. Це неперетравлювання впливів деяких російських поетів, досить сильно наслідую-

*) Слід нагадати, що в «Спице» поет розглянув далеко не сучасну і мало вразливу категорію. Ця алегоричність тим більш нецільова, що протилежна більшості віршів у збірці «О людях и вещах», витриманих у плані конкретно-предметної поезії — Г. Г.

вання. Е. Багрицького, Луговського, Пастернака. Отож незрозуміло, навіщо було запозичати назву, до речі не зовсім вдалу в Е. Багрицького—«Вмещательство поэта»? Так само в цьому вірші є рядки:

Ми двічі вмерти залюбки змогли б
за цю бавовну, нафту, вугілля, хліб...,
що надто нагадують Бажана:

Ми двічі умерти змогли б
За чорний вугілля, за чорний хліб.

В дальшій творчій роботі Дм. Надіну треба краще перетравлювати впливи поетів, що він у них учить.

Вірш А. Пульсона «Свинець и кровь», присвячений пам'яті б комунарів, що були розстріляні Слащовим:

Комунары!

Вперед комунары!

Без тревоги по мертвым телам

Подымай титанический парус

В грудь заката, навстречу ветрам!

Пульсон є один з найміцніших поетів у Миколаєві. Всі його вірші рідко можна зустрінути в центральних журналах, зокрема в «Красном Слове». Така відірваність не дає йому змоги повніше виявити свій поетичний хист.

Перечитуючи далі альманах, бачимо, що його творчий рівень досить високий, що миколаївська група виховує надійних письменників з комсомольських рядів, з робітничої молоді. Ось вірш Т. Ковалева «Привет богатырям Магнитогорска».

«Дебелых мышц я чувствую упорство.

Я сам расту, я сам заверстан в рост,

Привет богатырям, за сотни дальних
верст

Привет богатырям Магнитогорска».

Звертає на себе увагу вправністю вірш Р. Морина «Песенный рейс». Слабіші вірші В. Малагуші та В. Руденка. Це наймолодші товариші, що перебувають ще в стадії учеництва, наслідування, підпадання чужим впливам. Приміром, у вірші В. Руденка надто яскраво помітний вплив пісенної поезії П. Усенка. Але в цих віршах помітне творче буяння, бадьорість. Запорукою зро-

сту цих товаришів буде поглиблена учба, усвідомлення своєї творчої ролі, самокритичне ставлення до своєї роботи. Підсумовуючи огляд поетичного матеріалу, треба сказати про великий ідейний і формальний зріст миколаївських поетів. Але одночасно слід зауважити таке: Миколаїв—великий індустріальний центр з великими заводами, портом, корабельнею. Але саме індустрія і мало відбита у віршованому матеріалі альманаху. Крім віршів Надіна, Ковальова і Гриньова, де відбито так чи інакше індустріальні теми, маємо чимало віршів із своєрідним південно-романтичним характером (Р. Морана, Крижанівського, Цойліна).

З прозового матеріалу маємо оповідання В. Мускіна «Ударники», К. Мусієнка «Комуна чекає» та нарис Яворської «Ударники» — оповідання з робітничого життя. На заводі підчас великого морозу робітники відмовляються працювати. На цьому ґрунті виникає суперечка з адміністрацією, яка вказує на величезну шкоду від перестой. Але це не впливає на робітників. Тоді ударна бригада з комсомольців та партійців перша стає до роботи і власним прикладом зворушує всю масу, і робітники стають до роботи. Це оповідання, на нашу думку, треба вважати за одно з найкращих у галузі робітничої тематики, бо автор добре знає психологію і побут робітника та виробниче оточення. Оповідання К. Мусієнка «Комуна чекає» досить поверхово описує побут молоді комуні, але яскраво змальовує той величезний потяг у молоді до навчання. З глухих полустатків, з сіл, з комун, приходять його герої до ВИШ'ів, на курси «по науку». Схематичність ще надто помітна в молодого автора, але вже те, що він зумів вдало побудувати сюжет, дати не тільки назви своїм героям, але й обличчя, говорить на його користь.

Отже «Заклик» ми розглядаємо, як позитивний факт, як нове досягнення пролетарської літератури, як перший підсумок призову ударників до літератури.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

РЕЗОЛЮЦІЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГРУПИ «МОЛОД- НЯК» 6-XII-30 року.

1. Ознайомившись з резолюцією Криворізької філії ВУСПП'у, що її було надруковано в газеті «Червоний гірник» від 18-XI 30 р. під назвою «Вимагаємо зміни керівництва «Молодняка» — Кременчуцька група «Молодняка» розглядає цю резолюцію як документ, що є продовженням тої наклепницької кампанії проти «Молодняка», що виходить за межі всякої критики і самокритики. Резолюція Криворізького ВУСПП'у скерована проти «Молодняка» в цілому, вважаючи його неспроможним виправляти помилки свого керівництва, а в разі потреби й змінити його.

2. Вітаючи всяку здорову критику з боку пролетарської промисловості і насамперед з боку ВУСПП'у, Кременчуцька група «Молодняка» не може не висловити своє обурення з приводу виступу Криворізької групи ВУСПП проти «Молодняка» і категорично заявляє, що такі виступи не допомагають, а самим брутальним чином шкодять консолідації сил пролетарської літератури і стають на перешкоді в боротьбі за ліквідацію відставання літератури від нашої доби.

3. Група відзначає разом з цим, що в процесі практичної роботи у окремих товаришів з керівництва були окремі помилки, повну оцінку яким дасть майбутній пленум ЦБ «Молодняка». Але це не дає жодних підстав для таких наклепів, яких припустилася Криворізька філія ВУСПП'у, будучи під впливом тенденційної інформації вузькогрупового «курсу» на дискредитацію «Молодняка», як напостівської організації на Україні, що разом з усією пролетарською літературою розгортає масову роботу під знаком призову ударника до літератури, і на цих шляхах, на практичній роботі, іде до консолідації з ВОАПП'ом. Але з цього

погляду партій здивовання й обурення той факт, що керівництво ВУСПП'у не засудило виступ Криворізької філії, ніби такі виступи не суперечать лінії ВУСПП, або керівництво останнього не спроможне закласти до порядку ті свої філії, що порушують лінію ВУСПП щодо «Молодняка».

Ми вимагаємо від керівництва ВУСПП'у пояснення з приводу виступу Криворізької групи ВУСПП, і зокрема з приводу того, як пов'язується вимога зміни керівництва «Молодняка» і заява про те, що периферійні групи «Молодняка» повинні підлягати керівництву філіям ВУСПП'у тоді, коли і ВУСПП і «Молодняк» є рівноправні члени ВОАПП'у.

4. Кременчуцька група «Молодняка» вважає, що ЦБ «Молодняка» в своїй роботі проводило правильну лінію як у творчих, так і в організаційних питаннях: шукання стилю доби, що неминуче зв'язано з боротьбою з тенденціями самопаливу (мовлячи стилем доби сам собою прийде); настирливо і сміливо утворювало літгрупи в промислових центрах та літературно-рецензентські гуртки на підприємствах. Гасло: «ударник до літератури» — прийнято «Молодняком» з цілому як новий, вищий етап цієї роботи.

Зокрема Кременчуцька група під керівництвом ЦБ зуміла розгорнути чималу, хоча й не без хиб, роботу, розмахом і якістю ще далеко недостатню. Так, Кременчук — «Молодняк» має 6 робітничих творчо-рецензентських гуртків перевів 2 масові робітничі конференції, випустив 10 сторінок при місцевій газеті, утворив 2 літсторінки багатотиражних (Крюків — В. Р. З. та мехзавод) — а в наслідок цього прийняв до складу літгрупи 7 робітників-ударників.

5. «Молодняк» не позбавлений хиб і помпук у своїй роботі, як і весь пролетарський рух, що перебудовується відповідно до завдань реконструктивної доби, до би розгорнутого соціалістичного виступу.

«Молодняк веде і буде надалі вести вперту боротьбу на два фронти, не послаблюючи боротьби проти правої небезпеки, як головної на сьогодні. Ми вважаємо і будемо вважати, що звалоювання на «Молодняк» всіх помилок і хиб пролетарської літератури, при замовчуванні їх в інших загонах пролетарської літератури, є своєрідний захим самокритики.

РЕЗОЛЮЦІЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ХАРКІВСЬКОЇ ГРУПИ «МОЛОДНЯК».

Загальні збори Харківської групи «Молодняка» від 3-XII 1930 р. зазнайомившись із постановою Криворізької філії ВУСПП'у від 15-XI, опублікованій в газеті «Червоний Гірник» од 18-XI 1930 р. категорично протестують проти вузько-групової, нічим не обумовленої, безпринципної по суті резолюції, що є фактом цукування «Молодняка», як організації, що йде під бойовими прапорами основної течії всесоюзного пролетлітруху—налітпостівства.

Разом із тим збори Харківської групи «Молодняка» констатують факт використання авторитету партійного органу в явно групових безпринципних цілях.

Такі редакційні шапки як «Вимагаємо зміни керівництва літорганізації «Молодняк», що розраховані на дешеву сенсацію, свідчать у найкращому разі про необізнаність редакції із дійсним станом речей на літературному фронті.

Збори Харківського «Молодняка», не бачучи потреби у зміні керівництва «Молодняка», цілком приєднуються і підтримують літературно-політичну лінію ЦБ й секретаріату, вважаючи її в основному за правильну.

Збори відзначають факти не досить широкого розгорнення самокритики, але збори відкидають, як наклеп, твердження про те, що в «Молодняку» немає самокритики.

Збори категорично заявляють, що дають по руках кожному, хто намагатиметься спекулювати на цьому.

Самокритику треба всебічно розвивати й поглиблювати, але це не значить, що вона відсутня в організації.

Збори підкреслюють, що в період розгорнутого соціалістичного наступу на всіх ді-

лянках соцбудівництва, коли над країною Рад нависає загроза інтервенції, коли запроданні капіталу—кондратьєвці, промановці, «промпартія» намагаються з-за рогу шкодити успішному соціалістичному будівництву, перетворюючись на звичайних шпигунів буржуазних генштабів і діючи за їх безпосередніми вказівками, основним нашим гаслом є й буде: пролетлітература—активний рядовий борець за виконання п'ятирічки за чотири роки.

Ми зобов'язані ще гостріше відточити класову чуйність, давати своєчасну гостру відсіч буржуазній агентурі, проявам буржуазної ідеології на літературній ділянці соціалістичного будівництва.

Разом із цим не менш рішуче треба вдатися по правих і «лівих» опортуністах, що будучи в наших лавах агентурою ворожих пролетаріатові конаючих клас, заважають успішному наступові, пам'ятаючи, що права небезпека в пролетлітературі є на сьогодні основна небезпека й на ню повинен бути скерований головний вогонь, але це не означає послаблення вогню проти «лівих» закрутників, що, по суті, грають на руку правим, ховаючи за псевдореволюційною фразою опортуністичну суть.

Харків-«Молодняк» не може поминути низки помилок літературно-політичного характеру, що їх припустилася в цій резолюції Криворізька філія ВУСПП.

1. Цілковита ігнорація «Молодняка», як рівноправної з ВУСПП'ом пролетарської організації, члена ВОАПП'у, що виявляється в таких рядках: «Визнати за можливе й потрібне організувати молодняківські гуртки на Криворіжжі, які працюватимуть спільно з місцевою організацією ВУСПП'у, під її керівництвом».

Цей абзац явно суперечить постанові ЦК ЛКСМУ про те, що «Молодняк» не є «возрастная» організація, подруге, цей абзац суперечить відомій постанові ЦК ВКП(б) від 1925 року, де є місце про те, що партія не може навіть найпролетарській організації довірити керівництва пролетлітрухом.

Друга, не менш груба літературна політична помилка є загальне цаплювання перевіреного, випробуваного у боротьбі на літературному фронті керівництва «Молодняка».

Попри окремі помилки окремих товаришів із керівних органів «Молодняка», керівництво «Молодняка» під ідейним проводом компартії і комсомолу успішно здійснює основне завдання пролетлітератури—здійснення гегемонії пролетлітератури в історично найкоротший термін.

Збори Харків - «Молодняка» констатують, що такі виступи окремих ВУСПП'ївських організацій, як і інші подібні факти аж до спроб утворення окремими членами ВУСПП'у блоків, скерованих проти «Молодняка», які не сприяють справі консолідації з ВУСПП'ом.

Так само, як не можна без обурення відмітити того, що керівництво ВУСПП'у не засудило у пресі таких випадків для відому всієї пролетарської громадськості.

Збори Харків - «Молодняка» звертаються з проханням до Секретаріату «Молодняка» аби той вимагав від керівних органів ВУСПП'у рішучого засудження таких вчинків і вжив відповідних заходів.

Збори Харків - «Молодняка» здивовані тим, що цю резолюцію підписав такий «відомий» «пролетарський» письменник, як Пронченко, що вславився своїми фашистськими віршами про «Згвалтовану Україну» і співробітник «Нової Генерації»—Юхвід.

Це яскравий факт безпринципного блоку людей, що підписали цю постанову.

Прагнучи реалізації постанов травневого пленуму ВОАП'у про злиття ВУСПП'у й «Молодняка», збори Харків - «Молодняка» закликають ЦБ і Секретаріат, що ніякі провакаційні постанови не зможуть порушити єдність лав пролетлітератури й тому прохаємо ЦБ й Секретаріат посилити роботу в цій галузі й прискорити злиття ВУСПП'у й «Молодняка».

Цю постанову опублікувати в пресі й надіслати до Секретаріату «Молодняка», ВУСПП'у й ВОАП'у.

ВІДПОВІДЬ ВОАП'У «ПРОЛІТ-ФРОНТУ».

В «Литературной газете» свого часу вміщений був лист секретаріату ВОАП'у

адресований до української літорганізації «Пролітфронт» з приводу вступу «Пролітфронт» в лави ВОАП'у. Відповідь «Пролітфронт» на цей лист була неширокою дипломатичною. Секретаріат ВОАП'у, змінивши різноманітний склад «Пролітфронт», звернувся до пролетарських письменників, що є в цій організації, закликаючи їх подати заяви про вступ до основної організації пролетписьменників—ВУСПП'у.

(З хроніки «Литгазети»).

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ.

Шановний товаришу редакторе!

Бувши хворим я не мав змоги ознайомитись зі статтею т. М. Віленського «Намір заваження до літсторіки Молодняка» аж дотепер. Те, що я там прочитав, примушує мене довести до відому Вашого та Ваших читачів, щоб з'ясувати суть справи. Тов. Віленський, цитуючи з моєї замітки—«Менше говоримо, більше працюємо», робить це надто оригінально. Цитата у цього виглядає так: «Безперечно невірна оцінка молодняківських поетів у статті т. Ткачука в «Комуністі». Різні люди, що сидять по кабінетах редакцій здійснюють наступ на «Молодняк».

Щоб досягти бажаного йому ефекту, він друге речення «Різні люди»... ставить безпосередньо за першим випустивши сім рядків, що відділяють цю фразу від першої, де того ж почавши її з великої літери, коли вона є тільки продовження іншого речення і йде після коми. Від такого «ловкого» припосовування змінюється зміст замітки, і на цій підставі мені т. Віленський «пришиває» опортунізм і т. і. Нехай читач сам скаже, як можна назвати таке цитування.

Це тим більше дивно, що декількома рядками нижче він, говорячи про таку методи цитувати, наводить слова т. А. Хвилі: «Так звички треба розпеченим залізом випікати з наших лав».

Я гадаю, що до літературної полеміки треба братися з чистими руками. Не розумію звідки ж їх було бруднити т. Віленському такою мізерною і нечесною справою, як виласкування цитат?

З комс. привітом Ст. Крижанівський.

ЗМІСТ ЖУРНАЛУ „МОЛОДНЯК“

ЗА 1930 РІК

№ 1.

М. Шеремет—Бадьорість (поема).
Л. Смілянський—Мехзавод (повість).
Євген Фомін—Безсоння.
Гр. Радін—По колективах (нарис).
М. Трублаїні—Морями півночі.
С. Майський—Маркс—Енгельс і мистецтво.

Г. Гельфандбейн—Лев Скрипник.
Я. Гримайло—Геть червону халтуру.
Молодняк вступає в четвертий рік існування.

Літературно-мистецька хроніка: Деклярація Всеукраїнської Федерації Революційних Радянських письменників; Ні на крок від соціального замовлення—Т. Медведів; Май-Дніпрович (некролог).

Серед книжок та журналів: Чорне Озеро—І. Пятковський; Б. Антоненко-Давидович. Землею українською—А. Клоччя; Яворовський. Хамелеонові тіні—Л. Юровська; Плющ Олексій. Великий у малім і малій у великім—К. Маслівець; «Прибой». Літературно-художественний журнал—Г. Г.; С. Скаренко. Три республіки—Юліян Зет; «Ветер України». Альманах Асоціації революційних російських писателів «АРП»—Г. Гельфандбейн; І. Багрянний. До меж заказаних—М. Ш., Коммольці. Песа Л. Первмайського—Т. Медведів; Зміст журналу «Молодняк» за 1929 рік.

№ 2.

Ст. Крижанівський—Потенція.
Іван Лисогорко—Зустів його.
Марко Зісман—Серце Берліну.
Любомир Дмитерко—Франко в горах.
Марія Куделя—Трактористи.
Файвель Сіго—Сенька Горобець, мій кра-
щий приятель.

Павло Німців—Шляхами боротьби.
М. Трублаїні—Морями півночі.
Павло Усенко—Організаційні та творчі шляхи літературного молодняка.
А. Клоччя—Стильові шукання.
Г. М.—Наш день.
З'їзд в епіграмах.

Літературно-мистецька хроніка.

Серед книжок та журналів: І. Пятковський—Чи глянув чорнозем у вічі?; Майк Йогансен. «Ясен».—М. Шеремет; Ів. Андриєнко. «Рибальська легенда».—Юрко Костюк; Л. Смілянський. «Машиністи» — К. Давид; Ал. Гатов. «Из украинских поэтов» —Г. Гельфандбейн.

№ 3.

Ол. Грінюв—Я пляную завод ливарний.
Василь Басок—Центральна вулиця.
Іван Вергун—Змагання.
Л. Смілянський—Мехзавод (повість).
М. Трублаїні—Морями півночі.
Дора Гіверу—Харків.
П. Стен—Віав вітер.
Г. Мізюн—«Провінція» (п'єса на 3 дії).
Б. Коваленко—Кляси і стилі.

Літературно-мистецька хроніка: Консолидація пролетарських літературних сил. До всіх пролетарських письменників України.

Серед книжок та журналів: Хвороба на недогляд — І. Пятковський; М. Гоголь. «Оповідання»—К. Маслівець; Іван Ле. «Кам'яний мірошник» — І. П.; В. Саянов. «Современники» Г. Гельфандбейн; А. Розен. «Комуна котовців».—Ст. К.; Дм. Бузько. «На світанку»—Г. Г.

№ 4.

М. Сугак—В шахті.
Я. Цапир—Землемір.
Ст. Крижанівський—Розмова з героєм.
М. Светлов—Гренада.
Г. Лебедєв—Цигани.
Л. Смілянський—Мехзавод.
Ж. Бакун—Борис Жолудько.
М. Трублаїні—Морями півночі.
Алі Яні—На межах.

Українська контрреволюція перед пролетарським судом.

Ів. Ісаєв—Культурно-національне будівництво в смузі реконструкції і завдання комсомолу (Доповідь т. Ісаєва на 1-му Всеукраїнському з'їзді «Молодняка»).

Літературно-мистецька хроніка: Про літературознавчу концепцію В. Ф. Переверзева (резолуція Президії Комуністичної Академії); «Молодняк» раптортує; Культпохід до соціалістичного сектору; Пам'яті товариша.

Серед книжок та журналів: Г. Гельфандбейн—Микола Шеремет; Г. Мізюн. «Сила на силу», «Новими стежками», «Сімейні баяниси»—А. Клоччя; Микола Скуба, «Перегони»—М. Шеремет; П. Ванченко. «Повість без назви»—Юр. Костюк; Г. Косяченко. «Полустанок»—С. Воскресенко; «Літературна газета»—Ол. Гришин; П. Беспощадний. «Каменная книга»—Г. Гельфандбейн; Джек Алтаузен. «Стихотворения» Г. Г.

Марія Куделя—Весняні рядки.
 Мих. Андрущенко—В Донбас.
 Ів. Лисогорко—Бригада.
 Ів. Семиволос—Весна.
 В. Каваль—Ілько.
 Вас. Мускін—Ударники.
 Т. Бавилоський—На Дерезівці.
 С. Будзінський—Ворог у хаті.
 Юр. Костюк—Місоінер од романтизму.
 Літературно-мистецька хроніка: М. Шеремет—Пам'яті поета В. В. Маяковського; Релесанс каталонської літератури—Р. Кальтофен.
 Серед книжок та журналів: І. Пятковський—Білий танк і критик Доленго; К. Гордієнко. «Мудриголови» — Юр-ко; Курт Клебер. «Пасажирі третьої класи» — С. Ковганюк; Микола Хвильовий. «Іван Іванович» — Г. Гельфандбейн.

№ 6.

Микола Шеремет—Колгосп.
 Дм. Надійн—Про вугіль.
 О. Корнійчук—«Кам'яний острів» (п'єса на 4 дії, 9 картин).
 Петро Радченко—Залізні шори (повість з життя старої школи).
 Б. Коваленко—Ще про стилі.
 Є. Адельгейм—На підступах.
 К. Давид—Ризикований дебют.
 Літературно-мистецька хроніка: Резолюція пленуму «Молодняка» на доповідь ЦБ; Пленум ради ВУСПГу; Перша Всеукраїнська конференція робселькорів; Прем'єра в театрі «Березіль»; Конкурс на художні літературні твори: Миколаївський «Молодняк» відсвяткував своє дворіччя.
 Серед книжок та журналів: Володимир Маяковський. «Во весь голос» — Г. Гельфандбейн; П. Хуторський. «Золота яма» — К. Маслівець; Леонід Чернов-Малошійченко. «Сонце під веслами» — Юліан Зет; О. Досвітний. «Постаті» — Ол. Гришин; «Великим колективом». Збірка — К. М.; О. Свекла. «Петря Слимач» — Г. Г.

№ 7.

Дм. Чепурний—Місто росте в степу.
 Ст. Крижанівський—Слобожанщина.
 Г. Саченко—Атаку на танк.
 Іваницький—Привіт із корабля.
 Петро Радченко—Залізні шори.
 Ю. Зоря—Остання мандрівка.
 О. Грін'юв—«Запаморочення».
 Надія Хоменко—Механічна майстерня.
 С. Косіор—Національно-культурне будівництво (з політичного звіту на XI з'їзді КП(б)У).

І. Пятковський—Невдала карамазовщина.
 Г. Гельфандбейн—Леонід Смілянський.
 М. Гребенніков—«Проба» на спробі.
 Літературно-мистецька хроніка: В миколаївській групі «Молодняк» — Я. Ц.
 Серед книжок та журналів: С. Жуковський—Приклад еклектичної інформації; Дебют нової організації—Юліан Зет; П. Коломієць. «Партитура тривоги» — М. Шеремет; Марк Колосов. «Индивидуальное воспитание» — І. Г.; Микола Гладкий. «Мова сучасного українського письменства» — К. М.; Квітко А. «Панац» — К. Маслівець.

Ів. Гончаренко—Ударний інтернаціональний марш.

М. Сулак—Місто соціалістичне.
 М. Куделя—Автодор.
 Я. Гримайло—«Поезії», «Циганча», «Виступ», «З церкви здіймають дзвони».
 Петро Радченко—Залізні шори.
 П. Нод—Повстання.
 А. Зимний—Штурм шахт.
 І. Ямайкін—Сліпий тракторист.
 Ів. Ісаєв—Про голобельну критику, поемічний задор і боротьбу навколо стилю.
 Г. Баглюк—Про літературний молодняк Донбасу, про союз «Забой» та про злісну хаотуру Володимира Біляєва.
 Я. Брік—Реакціонерам не зробити Коцюбинського «своїм».

Серед книжок та журналів—Ю. Костюк—«Металевідні»; А. Ключія — «Будуємо»; Г. Гельфандбейн — Олексій Кундзіч—«Окупант»; Г. Кардаш—Кукалін — «Краткосрочники»; М. Шеремет—М. Гаско «Обабіч кордону»; Вест — Ковальчук—«17.2—13»; К. Маслівець—Меріме Проспер—«Кармен»; Г. Г.—Ів. Топчий—«Шахтарська повість».

Літер.-мистецька хроніка: П. Калініченко—Молодняк у м. Кременчуці; З резолюції першої кременчуцької роб. літерат. конференції; З резолюції пленуму секретаріату ВОАПП про «Молодняк».

№ 9.

Єв. Фомін—Гава Хлюст.
 Ст. Крижанівський—Рядки петиту.
 Дм. Надійн—Ім. Андрє Марті.
 Бор. Павлівський—Зростання.
 Петро Радченко—Залізні шори.
 В. Шопінський—Пеони.
 Нечипір Видошенко—До гурту.
 Підсумки партійних з'їздів.
 А. Ключія—Анатоль Шиян.
 Серед книжок та журналів: І. Пятківський—Сава Божко—«В степах»; Гельфандбейн—І. Маловічко—«Головам на плечах»; Костевич—Чехов Антін—«Мужики»; М. Базилевський—«Пошилися у дурні»; Г. Г.—Йосип Бескін—«Кулацкая художественная литература и оппортунистическая критика»; К. М.—С. Скляренко—«Вітер з гір».

Літерат.-мист. хроніка:—Ю. Костюк—Міжрайонна група «Молодняк» на Запоріжжі; Дніпрельстані; Херсонська група «Молодняк»; «Молодняк» на ліквідації проривів.

№ 10.

Ст. Крижанівський—Порт.
 Ів. Гончаренко—Рахунок нафти.
 Микола Шпак — Крес імені Сталіна.
 Ів. Вирган—Будинок-Комуна.
 А. Шиян—Імандра.
 П. Радченко—Залізні шори.
 Ол. Обідний—«Розподіл праці».
 Журахович—4136 ОВ (Листи до поета).
 Павло Усенко—Гасла.
 А. Ключія—Наказа виконано.
 Віктор Гудим—Герої чорної дошки.
 Я. Гримайло—Молодняківсь—«левові».
 Серед книжок та журналів: Рост—Г. Гельфандбейн.

Літературно-мистецька хроніка: Підсумки 1-ї читавчої конференції в Запоріжжі; Стадін—«Молодняк»; Другий всесвітній конгрес революційної літератури — Йоганес Бехер; Лист до редакції.

№ 11.

М. Мишалов—Темпи.
Я. Гримайло—Ударницька-комсомольська.
М. Шеремет—Пісня літуна.
Я. Цапир—Ударник.
Г. Саченко—Вступ.
Н. Хоменко—Від варстату.
М. Олійник—На поземині.
А. Клочія—Герой.
М. Шумило—Гандж.
Іван Бойко—Чумчирик.
В. Дяченко—Народження велетня.
Юрій Костюк—Комсомол і початківський рух.

Письменники радянських республік про «Молодняк».

Серед книжок та журналів: І. Маловічко. «Соціалістична весна» — М. Шеремет; Леонід Зимний. «Не в дні ювілеїв» — Ол. Гришин; Леонід Первомайський. «З фронту» — Г. Гельфандбейн; «Вітер України» — Г. Г.

Літературно-мистецька хроніка: Пленум Міжнародного Бюро Революційної Літератури; З постанови Сталінського МК

ЛКСМУ на доповідь «Сталін-Молодняк» про призов ударників до літератури; Витяг з протоколу № 109 засідання Секретаріату ЦК ЛКСМУ.

№ 12.

Ст. Крижанівський—Ровесникам.
Ів. Гончаренко—Лист з пост-скриптумом.
Я. Гримайло—Вугільні барикади.
М. Шеремет—Тракторбуд.
Дмитро Чепурний—На камінь-камінь.
Петро Радченко—«Зрадник».
Юрій Костюк—На два фронти.
С. Ковганюк—На «Чесного хреста».
Л. Коробов—Безвусі ентузіясти.
Молодняк—на промфінплан: Призов ударника до літератури; Євг. Жицький—Монолог свята.

Серед книжок та журналів: Л. Дмитерко. «Іду» — М. Шеремет; Борис Бездомний. «Землетрясіння» — Г. Гельфандбейн; «Заклик». Альманах Миколаївської філії «Молодняк» — Ст. Крижанівський; Зміст журналу «Молодняк» за 1930 рік.

Літературно-мистецька хроніка: Резолюція загальних зборів кременчуцької групи «Молодняк» 6-ХІІ 30 р.; Резолюція загальних зборів харківської групи «Молодняк»; Відповідь ВОАППу «Пролітфронту»; Лист до редакції

ПРОЛЕТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА—РЯДОВИЙ БОЄЦЬ НА
ФРОНТАХ БОРОТЬБИ ЗА П'ЯТИРІЧКУ В ЧОТИРИ РОКИ

З М І С Т

	Стор.
Ст. Крижанівський—Ровесникам	5
Ів. Гончаренко—Лист з пост-скриптумом	7
Я. Гримайло—Вугільні барикади	10
М. Шеремет—Тракторбуд	21
Дмитро Чепурний—На камінь—камінь	32
Петро Радченко—„Зрадник“	33
С. Ковганюк—На „Чесного хреста“	35
Юрій Костюк—На два фронти	67
Л. Коробов—Безвусі ентузіясти	94
Молодняк—на промфінплян: Призов ударника до літера- тури; Євг. Жицький—Монолог свята	96-100
Серед книжок та журналів: Л. Дмитерко. „Іду“— М. Шеремет; Борис Бездомний. „Землетрясєние“ Г. Гель- фандбейн; „Заклик“. Альманах Миколаївської філії „Молодняк“—Ст. Крижанівський	101-105
Літературно-мистецька хроніка: Розолюція загаль- них зборів Кременчуцької групи „Молодняк“ 6-ХІІ; Резолюція загальних зборів Харківської групи „Молод- няк“; Лист до редакції; Зміст журналу „Молодняк“ за 1930 рік	106-111

В ЖУРНАЛІ „МОЛОДНЯК“

1931 р. БУДУТЬ НАДРУКОВАНІ ТАКІ ТВОРИ:

Проза

А. Шиян — „Ливарник Корольов“ (повість), Андрущенко (повість), П. Раченко (повість), Обідний (повість про боротьбу з проривом на Донбасі), А. Смілянський (повість), Ю. Зоря „Депо“ (друга частина). Нові оповідання: А. Клочья (донбасівські), Ж. Бакуна („Копокоїст“), О. Гріньова, Зеніна, Златокрильця (нарис про Донбас), Дяченка (нарис з Дніпрельстану й Червоної армії), Видошенка, Німцева; С. Ковганюка (з життя Червоної армії); Шумник — „Артем“ (повість); П. Коліснюк „Боротьба“ (повість); Лев Скрипник — (оповідання) тощо.

П'єси

Г. Мізюн — „Реконструкція“, О. Корнійчук (нова п'єса), Мокреєв — „Штурм“, А. Шиян — „Механічний цех“, А. Клочья, Г. Мізюн — „Більшовицький заруб“, Кірзнер — „Виродок“, Резніков — „Рештовання“.

Поезії

Є. Фомін (поема), М. Шеремет — „Репорт“, „Щоденник бригадира“, М. Шпак — „Київ“ (поема), Я. Гримайло — „Комуна“ (поема), Д. Чепурний, Гудим, М. Бер, Сахуненко, Бритченко, Верман, Цапир Я., Семиволос, Надіїн, С. Крижанівський, Ів. Гончаренко, Г. Саченко, Маренко.

Критика

Статті Ів. Ісаєва, Б. Коваленка, Давида К., Костюка Ю., П. Колісника, Юліяна Зета, Г. Проня, Гельфандбейна, К. Маслівця, А. Клочья, Прокоповича, Калініченка, Небоги.

ДО ВСІХ НАШИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

В грудні місяці у багатьох передплатників закінчується термін передплати на журнал

„МОЛОДНЯК“

В зв'язку з цим, просимо всіх таких передплатників ПОНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ НЕГАЙНО, здавши її пошти або листоноші.

Щоб одержувати журнал без перебоїв, ПЕРЕДПЛАТИТЬ його на цілий рік.

ВИДАВНИЦТВО